

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Fyra före detta särskoleelevers tankar och uppfattningar om livet, arbetet och privatlivet.

- En narrativ studie -

Mats Gustafsson

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Speciallärarprogrammet, LLU600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht/2014
Handledare:	Eva Gannerud
Examinator:	Girma Berhanu
Rapport nr:	HT14 IPS23 LLU600

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Speciallärarprogrammet, LLU600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht/2014
Handledare:	Eva Gannerud
Examinator:	Girma Berhanu
Rapport nr:	HT14 IPS23 LLU600
Nyckelord:	Livsvärldsfenomenologisk, särskola, självständighet

---

Syfte:

Syftet med studien var att beskriva och analysera informanternas uppfattningar om vilken betydelse skolgången och andra myndighetskontakter haft för deras vuxenliv, såväl yrkesmässigt som i andra avseenden på det privata planet. Skolverket (2013) uttrycker att Gymnasiesärskolans syfte är brett och ska förbereda eleverna för yrkesverksamhet och fortsatta studier. Skolgången skall också ge en grogrund för personlig utveckling, samt ge eleverna verktyg för ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Vilken självständighet och livserfarenheter uppvisar informanterna gällande yrkesliv?

Vilken självständighet och livserfarenheter uppvisar informanterna gällande privatliv och fritid?

Vilken självständighet och livserfarenheter uppvisar informanterna gällande administration och ekonomi?

Teori:

Studien har en livsvärldsfenomenologisk forskningsansats.

Metod:

Fyra personer som slutade sin skolgång i gymnasiesärskolan för minst tio år sedan har intervjuats med stöd av halvstrukturerade livsvärldsintervjuer. Ansatsen för studien är livsvärldsfenomenologisk, där de fyra intervjuerna legat som grund för analys. Analysen har inriktning mot likheter, skillnader och visioner/förutsättningar.

Resultat:

De fyra informanterna redovisade divergerande former av självständighet gentemot studiens frågeställningar. Alla kände sig relativt nöjda över hur deras liv idag såg ut, men i deras olika livsresor finns både ljus och mörker. En av informanterna står självständigt på egna ben utan myndighetskontakter, medan de tre övriga har kontinuerliga kontakter med någon myndighetsperson. Gemensamt för dem var att de alla hade vänner kvar från sin respektive särskoleperiod.

Alla har idag antingen vanligt arbete eller sysselsättning inom ramen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, d.v.s. lönebidragsanställning eller daglig verksamhet.

Förord

Det var ett stort nöje att återigen få stifta bekantskap med gamla elever som jag inte träffat på många år. De skall ha ett stort tack för att de med engagemang delade med sig om sina respektive livserfarenheter.

Ett stort tack vill jag också ge min entusiastiske och engagerade handledare Eva Gannerud, som på ett för mig mycket ändamålsenligt sätt fått mig att klara av delmålen i tid, under processen med denna studie. En lagom dos av morot respektive piska.

Vill också skänka min förstående familj en tanke, som haft både visat empati och tålamod över den tidsåtgång detta arbete tagit i anspråk.

Innehållsförteckning

Abstract

Förord

1. Inledning	3.
1.1 Syfte och frågeställningar	3.
2. Begrepp	
2.1 Grupp	4.
2.2 Utvecklingsstörning	4.
2.3 Särskolans elever	4.
2.4 Specialpedagogiska begrepp	5.
3. Litteraturgenomgång och tidigare forskning	6.
3.1 Tidigare forskning	6.
4. Forskningsansats	8.
4.1 En livsvärldsfenomenologisk forskningsansats	8.
4.2 Begrepp inom livsvärldsfenomenologin och hermeneutiken	9.
4.3 Narrativ forskning	9.
5. Metod och metodologiska överväganden	10.
5.1 Ansats och metodval	10.
5.2 Urval	11.
5.3 Genomförande	11.
5.4 Intervju och bearbetning	11.
5.5 Bearbetning och analys	11.
5.6 Etik	12.
6. Resultat och analys	13.
6.1 Presentation av informanterna	13.
6.1.1 Conrad, 34 år	13.
6.1.2 Ronny, 33 år	18.
6.1.3 Lina, 33 år	21.
6.1.4 Christer, 32 år	25.
6.2 Sammanfattning och analys	28.
6.2.1 Likheter	28.
6.2.2 Skillnader	29.
7. Diskussion	30.
7.1 Metoddiskussion	30.
7.2 Resultatdiskussion	31.
7.3 Avslutande reflektioner	34.

Referenslista	36.
Bilagor:	38.
Bilaga 1. Informationsbrev	38.
Bilaga 2. Intervjuguide	39.

1. Inledning

Denna studie följer upp elever som tidigare gått i grundsärskola för att försöka skapa insikt angående vilka konsekvenser skolan och annat eventuellt samhälleligt stöd, gett för deras livsbetingelser idag. Skolan och samhällets stödfunktioner syftar till att ge positiva förutsättningar, vilka likväl ger lite olika förutsättningar gällande arbete, fritid och boende. Föreliggande studie har en narrativ livsvärldsansats och avsikten var att intervjua samma generations elever som ingick i en liknande studie för femton år sedan (Gustafsson, 2001).

Molin (2008) skriver att en angelägen uppgift för framtida forskning kan vara att fördjupa kunskapen kring hur personer med intellektuella nedsättningar ser på sig själv i relation till att vara en person i civilsamhället kontra en person i omsorgssamhället.

Skollagen skriver; ”Gymnasiesärskolan ska ge elever med utvecklingsstörning en för dem anpassad utbildning som ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper” (SFS 2010:800).

Studien har en narrativ livsvärldsansats, där metoden varit individuella intervjuer, med samma generations elever, nu nästan 15 år senare.

Har skolgången och andra eventuella stödfunktioner haft en gynnsam inverkan på hur livet artat sig med exempelvis arbete, fritid och bostad? Vilken självständighet har informanterna idag?

Studiens innehåll och resultat kan vara av intresse för lärare och blivande speciallärare för att få en insikt om vilka utmaningar och erfarenheter som sedermera möter särskolans elever i vuxen ålder.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att försöka beskriva och analysera informanternas uppfattningar om vilken betydelse skolgången och andra myndighetskontakter haft för deras vuxenliv, såväl yrkesmässigt som i andra avseenden på det privata planet. Skolverket (2013) uttrycker att Gymnasiesärskolans syfte är brett och ska förbereda eleverna för yrkesverksamhet och fortsatta studier. Skolgången skall också ge en grogrund för personlig utveckling, samt ge eleverna verktyg för ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Vilken självständighet och livserfarenheter uppvisar informanterna gällande yrkesliv?

Vilken självständighet och livserfarenheter uppvisar informanterna gällande privatliv och fritid?

Vilken självständighet och livserfarenheter uppvisar informanterna gällande administration och ekonomi?

2. Begrepp

I detta avsnitt tydliggörs några av de begrepp som är centrala för studien och vilka kan tydliggöra och bilda ett ramverk för studien.

2.1 Grupp

Studien undersöker fyra olika personers livsresa men kommer också relatera till gruppen särskoleelever, varför jag finner det angeläget att begreppet blir tydliggjort.

Ineland et al. (2009) menar i ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, att begrepp och benämningar som används i olika sociala sammanhang, utgör viktiga instrument i den sociala praktik människor agerar. De beskriver att det är genom språket omvärlden benämns, samt att det är genom språket vårt medvetande får ord på det vi faktiskt upplever.

Svedberg (2012) skriver att ordet grupp kommer från italienskans gruppo, vilket ungefär har översättningen skara, hop eller knut. Han skriver vidare att det handlar om ett antal personer som kommunicerar med varandra under en viss tid, liksom att det handlar om individer som har något gemensamt. Vidare skriver Svedberg att gruppen skapar jordmånen och sammanhang för människans olika handlingar, samt att människors jag och att medvetande blir till i mänskliga möten i vardagen. Detta kan benämnas som social spegling, vilket också begreppsmässigt kan uttryckas som spegelteori.

2.2 Utvecklingsstörning

Granlund & Göransson (2011) skriver att utvecklingsstörning inte är något entydigt begrepp, utan innebörden har varierat mellan olika kulturer och tider. De uttrycker att innebörden också varierar gentemot vilket syfte som kategoriseringen har. De uttrycker vidare att när syftet är att diagnostisera eller klassificera, så definieras utvecklingsstörning utifrån tre kriterier. Dessa kriterier är IQ under 70, en nedsättning av adaptiv förmåga¹ och dessutom att nedsättningen av den adaptiva förmågan inträffat före 16 års ålder.

I WHO: s (Världshälsoorganisationen) klassifikationssystem ICD-10 (International Classification of Diseases) definieras psykisk utvecklingsstörning vara ett tillstånd av avstannad eller ofullständigt utveckling av förståndet, vilket påverkar den intellektuella kapaciteten gällande kognition, språklig och motorisk förmåga, samt den sociala förmågan (Mineur, Bergh & Tideman, 2009).

Enligt klassifikationssystemen mäts och definieras olika personers intelligensförmåga utifrån Intelligenskvot (IQ) med utgångspunkt från olika standardiserade test. Olika exempel på använda test i Sverige är Wechsler Intelligence Scales för Children, Wisc; Stanford-Binet och Kaufman Assessment Battery for Children (Mineur, Bergh & Tideman, 2009).

2.3 Särskolans elever

De särskoleelever, jag i denna studie mötts av, är personer som i de flesta fall haft en diagnos utvecklingsstörning men kan och/eller haft en diagnos inom autismspektrumet som medfört

---

¹ Adaptiva färdigheter är alla vardagliga färdigheter och handlingar som människor behöver kunna för att klara sig själva och kunna delta i samhällslivet, till exempel åka buss, klä på sig, hålla sig ren och umgås med andra.

att de inte bedömts haft förmågan att nå målen i grundskolan. I särskolan möter eleverna en pedagogik och metodik anpassad till individen eller elevgruppen. Reglerna för elever med autism, men utan utvecklingsstörning ändrades för övrigt fr.o.m. 1 juli 2011, vilket innebär att elever med autism men utan utvecklingsstörning ej längre tillhör målgruppen för grundsärskolan.

I Sverige finns en administrativ definition av utvecklingsstörning, vilket innebär att elever som bedöms beroende på sina intellektuella svårigheter ha ett stödbehov som inte kan tillgodoses i grundskolan, har rätt till stöd enligt speciell lagstiftning, om de får diagnosen utvecklingsstörning (Mineur, Bergh & Tideman, 2009).

Elever har rätt till mer anpassad skolgång i särskolans regi, först då de utretts ha diagnosen utvecklingsstörning. I förekommande fall på senare år när direktiven ändrades för elever med diagnos inom autismspektrumet, så blev lösningen ofta för att elever skulle kunna få gå kvar i särskolan att eleven blev omvänt integrerad i grundsärskolan. Detta föreslogs, för övrigt, redan i Carbeckskommittén betänkande år 2004 (SOU 2004:98). Detta har stöd i 7 kapitlet i Skollagen 9§, där det står att

”en elev i grundskolan kan få sin utbildning inom grundsärskolan (integrerad elev), om de huvudmän som berörs är överens om detta och elevens vårdnadshavare medger det. En elev i grundsärskolan kan under samma förutsättningar få sin utbildning inom grundskolan eller sameskolan.”

I övrigt regleras mottagandet i särskolan av Skollagens 7 kapitel § 5, där det står att

”barn som bedöms inte kunna nå upp till grundskolans kunskapskrav därför att de har en utvecklingsstörning, ska tas emot i grundsärskolan.

Frågan om mottagande i grundsärskolan prövas av barnets hemkommun. Ett beslut om mottagande i grundsärskolan ska föregås av en utredning som omfattar en pedagogisk, psykologisk, medicinsk och social bedömning. Samråd med barnets vårdnadshavare ska ske när utredningen genomförs.

Om barnets vårdnadshavare inte lämnar sitt medgivande till att barnet tas emot i grundsärskolan, ska barnet fullgöra sin skolplikt enligt vad som gäller i övrigt enligt denna lag. Ett barn får dock tas emot i grundsärskolan utan sin vårdnadshavares medgivande, om det finns synnerliga skäl med hänsyn till barnets bästa.”

2.4 Specialpedagogiska begrepp

Booth (1998) problematiserar kring begreppet specialpedagogik och menar att man utgångspunkt eller synsätt kan ha subjektet d.v.s. personen endera som en person med tillkortakommanden eller som ett uttryck för mångfald.

Björck-Åkesson (2007) ser ett helhetsperspektiv på specialpedagogik och menar att den bör ses som tvärvetenskaplig disciplin vars byggstenar bygger på flervetenskaplig samverkan. Perspektivet beskriver hon har sin grund utifrån Kyléns beskrivna helhetsstruktur från 80-talet som bygger på att man för att förstå en annan människa måste se till personens hela situation, d.v.s. miljön och samspelet runt personen.

Björck-Åkesson (2007) uttrycker vidare att specialpedagogiken bör beskrivas utifrån möjligheter och svårigheter för både den enskilde individen, gruppen samt samhällets organisation med olika institutioner och myndigheter.

Emanuelsson et al. (2001) identifierar två specialpedagogiska perspektiv; nämligen det kategoriska och det relationella perspektivet. Det kategoriska perspektivet beskrivs av att elever sorteras utifrån ett normalitetstänkande, vilket gör att de som ej ryms inom ramen utsätts för speciella åtgärder. Med det relationella perspektivet som utgångspunkt utgår man inte från elever med svårigheter utan beskriver det istället som elever i svårigheter, vilket medför att fokus flyttas till samspelet mellan individ och omgivning.

Ahlberg (2007) beskriver att de två dominerande specialpedagogiska synsätten är endera ett individinriktat perspektiv och endera ett deltagarperspektiv. I det individinriktade perspektivet, som historiskt sett är det första, studerar man den enskilde individen för att söka förklaringsmodeller till varför eleven hamnar i svårigheter. Detta individrelaterade synsätt med fokus på avvikelser och handikapp har som tidigare nämnts en lång historisk tradition med starka influenser från medicinsk forskning och psykologisk testteori. I deltagarperspektivet avgränsas emellertid inte intresset till individen, utan tar en ideologisk utgångspunkt där begrepp som likvärdighet, egenmakt och rättvisa är centrala.

Ahlberg (2007) beskriver också det s.k. dilemmaperspektivet. Detta begrepp tar utgångspunkten i hur utbildningssystemet ska hantera det faktum att elever är olika. Hur skall skolan och samhället organiseras för att passa så bra som möjligt, för var och en?

Ahlberg (2007) skriver också att för att det specialpedagogiska kunskapsområdet ska bli synliggjort, fördjupat och breddat, så är det viktigt att det används specialpedagogiska begrepp och frågeställningar, i vetenskapliga studier. Exempel på dessa begrepp är delaktighet, kommunikation samt lärande på individ-, grupp organisations- och samhällsnivå.

3. Litteraturgenomgång och tidigare forskning

I detta kapitel behandlas några nedslag i forskning och litteratur som relaterar till frågeställningar och syfte för studien. Med tanke på studiens livsvärldsansats, så behandlas här några texter avseende detta. Studiens huvudsakliga beröringspunkter är; lärande, självständighet, delaktighet och samhällsinsatser.

Partanen (2007) uttrycker att lärande skall leda till att de inre verktygen, d.v.s. mentala, psykiska verktyg, språk, minne och det logiska tänkandet utvecklas. Partanen refererar i anslutning till ovanstående definition till Vygotskij, som uttrycker att om lärande inte utvecklar de inre verktygen, så är lärandet att betrakta som ett tomt lärande.

3.1 Tidigare forskning

Föreliggande studie kan i viss mån ses som en uppföljning av ett examensarbete vid Specialpedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet (Gustafsson, 2001). Detta arbete hade rubriken "Grundsärskoleelevers erfarenheter av sin skoltid" och baserades på sex före detta elevers tankar och erfarenheter av sin skoltid. Eleverna hade vid tidpunkten för studien slutat gymnasiesärskolan, eller var på väg att sluta gymnasiesärskolan.

Den studien visade att segregerade pedagogiska lösningar kan vara bra, eftersom eleverna upplevde att de haft en bra skolgång i särskolan. De intervjuade eleverna presenterade relativt goda insikter, över sina respektive skolproblem. De uttryckte att de var relativt nöjda med sina särskoleår, även om vissa uttryckte erfarenheter de inte var tillfreds med.

Hälften av de intervjuade uttryckte, emellertid, att det varit stigmatiserande att gå i något som organisationsmässigt hette något annat än grundskola, d.v.s. särskola. En av de intervjuade eleverna uttryckte: "När man pratar om särskolan känner man sig ännu värre." Avslutningsvis i studien ställs frågan; är särskolan en skola för avvikare, med tanke på att det där går elever som ej klarar grundskolans krav, alltså den normala skolans krav (Gustafsson, 2001)? Hill & Rabé (1994) uttrycker att man som utgångspunkt skall ha att avvikelse kan ses som något som är skapat av samhället genom uppställande av regler. Författarna menade att om man utgår från denna relativistiska utgångspunkt, handlar avvikelse inte primärt om kvaliteten på en persons handlingar, utan om tillämpningen av andras regler och åtföljande respons och eventuella sanktioner.

En slutsats av studien är att bytet från grundskola till grundsärskola, är en känslig och svår process. Samtliga elever i studien presenterade vaga minnen av denna process, men upplevde den som ansträngande. En av de intervjuade var direkt missnöjd med övergången till särskolan och kände sig felplacerad. Eleven presenterade ett "känslosvall" över sin otillfredsställelse över att ha kommit till en klass som han inte trivdes i, eller kände sig höra hemma i. Detta indikerar vikten av att med "fingertoppskänsla" avväga och besluta om skolplacering, där parametrar som grupp och pedagogisk miljö är mycket viktiga (Gustafsson, 2001)

Molin (2008) skriver att mycket talar för att senare tids arbetsvillkor, d.v.s. där omstrukturering och teknikutveckling gjort att arbetsuppgifterna blivit mer komplicerade, inneburit negativa konsekvenser för individer i marginaliserande positioner. Människor, med vissa tillkortakommanden, riskerar idag att inte kunna komma ut på arbetsmarknaden, på samma sätt som tidigare. Mohlin (2008) nämner Tyskland som ett föregångsland med en lång tradition av en väl institutionaliserad samverkan mellan skola och arbetsliv, vars upplägg skulle kunna vara en väg att gå för att personer med tillkortakommanden lättare skulle kunna komma ut på arbetsmarknaden.

På senare år har röster höjts för utvecklandet av en skola för alla, men paradoxalt nog har diagnoser av olika slag fått en allt större effekt i skolan, där de ofta kommit att användas som utgångspunkt att tolka barns svårigheter, samt som utgångspunkt för resursfördelning. En utveckling kan också skönjas angående en ökning av specialklasser av olika slag. Denna utveckling innebär att skolans ambition om "en skola för alla" ånyo utmanas av en segregering diskurs som formulerar krav på särbehandling (Hjörne & Säljö, 2008).

Molin (2008) menar att personer med bakgrund i särskolan kan utveckla olika sätt att hantera de svårförenliga identifikationerna där man i rollen är omsorgstagare medan i en annan är en vanlig vuxen samhällsmedborgare.

Mineur et al. (2009) refererar till Kittelsaa som undersökt upplevelsen av identitet bland människor i åldern 18-30 år angående upplevelsen av lindrig utvecklingsstörning. Studien ägde rum under två år i Norge, metoden var deltagande observation. Studien redovisar bl.a. att de flesta deltagarna inte vill kännas vid begreppet utvecklingsstörning. De utelämnar sådant som de vet skiljer dem från andra, vilket dock poängteras inte innebär att de inte är medvetna om att det finns sådant som skiljer dem från andra unga vuxna. Kittelsaa menar på att utvecklingsstörda möter två divergerande budskap från samhället. I ena fallet har de samma värde som alla andra och att de är samhällsmedborgare med öronmärkta rättigheter som skall kompensera dem för sina funktionshinder. Ett annat budskap är att de likväl inte tas riktigt på allvar som unga vuxna och som samhällsmedborgare.

Ineland et al. (2009) refererar till Granlund m.fl. (1984) och uttrycker att utvecklingsstörda människors självuppfattning kan vara påverkad av deras respektive kognitiva förmåga, vilket kan påverka deras respektive förmåga att kliva ur sig själva och också förhålla sig till sig själva.

Danielsson och Liljeroth (1996) menar att utveckling inte är en behaglig kurva uppåt, utan i regel präglas av svårigheter, motgångar och kriser. De menar vidare att dessa utvecklingskriser många gånger också är relaterade och integreras med gamla, vilka kräver energi och omgestaltningar för individen och därmed till det yttre kan förefalla krisartade.

Tideman (2000) uttrycker att en grundfråga för en välfärdsstat är vilka resurser den kan tillhandahålla för att människor skall kunna få så likvärdiga förutsättningar som möjligt för att kunna välja inriktning för sina respektive liv. Medborgarnas tillstånd och förmåga kommer alltid vara olika avseende exempelvis hälsa, intellektuell förmåga och materiella förutsättningar. Ambitionen med en generell välfärd, uttrycker Tideman, innebär att samhället ska kunna distribuera resurser så att individuella hinder för att leva det liv som varje individ önskar minskar eller rent av avskaffas, samt att oförmåga och divergerande förutsättningar så långt som möjligt kompenseras. Denna samhällssyn kan knytas, menar han, till den skandinaviska tolkningen av normaliseringsprincipen, vilket innebär att människor med diagnosen utvecklingsstörning ska ges likvärdiga livsvillkor som andras och genom insatser kompenseras för de förutsättningar som ett begåvningshinder innebär.

4. Forskningsansats

4.1 En livsvärldsfenomenologisk forskningsansats

I denna studie ville jag ta del av fyra personers livsresa, undersöka deras tankar om; skolperioden, övergången från skolan till arbete, arbetslivet, vardagslivet idag. Jag kom så småningom fram till att en livsvärldsfenomenologisk ansats var mest lämplig för denna typ av studie. Studien har en fenomenologisk ansats, vilket kan definieras som kvalitativa studier som bygger på ett intresse av att förstå sociala fenomen utifrån informanternas egna erfarenheter och perspektiv. Det relevanta, enligt detta synsätt, är hur de intervjuade aktörerna uppfattar och förstår sin omvärld (Kvale & Brinkmann, 2009).

Bengtsson (2005) skriver att livsvärldsbegreppet ursprungligen är ett filosofiskt begrepp med kunskapsteoretisk och ontologisk innebörd och att detta utgjort en viktig byggkloss inom samhällsvetenskaplig teoribildning och forskning. Bengtsson menar att det i livsvärlden inte strikt finns några enskilda föremål utan varje föremål som vi betraktar är i sin tur omgivet av andra föremål som i sin tur likaledes är omgivna av andra föremål. Dessa föremål kan tillägnas olika betydelsehorisonter såväl yttre som våra inre egna föreställningar gällande deras betydelser och funktioner.

Min tolkning är, att allting är beroende på vems horisont eller utifrån vilken begreppsvärld man refererar till när man vill kunna förstå olika skeenden.

Bengtsson (2005) skriver att en forskning som har en livsvärldsansats är inriktad på att studera världen i sin fulla konkretion om hur den visar eller förefaller vara för konkret existerande människor. Han uttrycker vidare att för att detta skall göras så riktig eller så bra som möjligt krävs differentierade och sensitiva metoder som har möjlighet att så långt det är möjligt kan fånga den kvalitativa komplexiteten.

Intervjun skall försöka undersöka innehållet i en del av intervjupersonens livsvärld. Intervjuaren som skall tolka det som uttrycks och även sättet på hur det sägs, måste ha förkunskap om intervjuämnet samt vara observant på, kunna tolka tonfall, ansiktsuttryck och andra kroppsliga uttryck (Kvale & Brinkmann, 2009).

4.2 Begrepp inom livsvärldsfenomenologin och hermeneutiken

Tolkningsarbete är en process som bygger på att man försöker närma sig den andres horisont genom att även inbegripa dennes traditioner och livsvillkor. Genom att förstå andras människors tankar och belägenhet, så kan vi få kunskap om deras olika livssituationer (Berndtsson, 2009). Olika personers horisonter bygger alltså på olika erfarenheter, vilket kan ge olika ”sanningar” om det erfarna eller betraktade.

Simeonsdotter-Svensson (2009) skriver att tolkningsprocessen kan ses som en rad av tolkningar utifrån helheten och dess delar. Hon menar att det mer konkret handlar om att lyssna på och studera allt material övergripande, men också de enskilda delar eller sekvenser av olika delar av studien. För noggrannhetens skull behöver forskaren studera de enskilda delarna i studien, för att få bekräftat att de håller ihop eller ej går ”stick i stäv” med helheten.

Ödman (1994) redogör också för tolkningssystemets inre logik, bl.a. inre och yttre kontroll, och menar att man alltid bör kontrollera huruvida om tolkningar i materialet olika delar motsäger varandra, eller rent av mot den sammanfattande huvudtolkningen.

När man tolkar, är det som att lägga pussel, utan vissa föreställningar om helheten skulle eventuellt ett pussel inte kunna bli färdigställt. Ödman (2007) beskriver den hermeneutiska cirkeln, som han menar kan ge oss en bild för hur tänkande, förståelse och tolkning fungerar. Upplevelser kan förändra vårt liv och tänkande så kraftigt att det förut föreföll meningsfullt istället upplevs som det motsatta och vice versa.

Heidegger uttrycker att det finns såväl subjektiv som mer objektiva aspekter avseende den hermeneutiska cirkeln, där den objektiva aspekten inte kan existera utan den subjektiva, där tolkningsaktiviteten bygger på det som vi har historisk förförståelse om (Ödman, 2007).

4.3 Narrativ forskning

Genom historier som man berättar och hör, görs samhället begripligt. Det är genom narrativer som vår egen liksom andras situationer kan tydliggöras. Att studera narrativer handlar också om att vara lyhörda för nyanser som kan hjälpa till att se och förstå sammanhang som skulle kunna förbises i mer tekniska tolkningar (Robertsson, 2005).

Narrativ metod är användbar om man syftar till att öka kunskapen kring mening och mönster i personers berättelser om sig själva och sina liv. Det finns ingen enskild narrativ analysmetod, utan flera kompletterande metoder där samtliga bygger på filosofiska och teoretiska grundval att mänsklig förståelse har en narrativ form (Socialstyrelsen, 2013).

Vid analys av en narrativ ansats är det praktiskt att kategorisera, för att sen tolka utifrån narrativa utgångspunkter. Initialt analyseras och systematiseras materialet med hjälp av en kvalitativ kategoriserande och tematiserande metod, t ex konstant jämförande metod eller kvalitativ innehållsanalys. Datamaterialet kan med fördel kategoriseras i huvud- och underkategorier. Därefter följer tolkning av kategorierna utifrån narrativ teori. Kategorierna sätts in i en teoretisk referensram och bildar en helhet (Socialstyrelsen, 2013).

Från ett mer kritiskt forskningsperspektiv kan en narrativ ansats vara fördelaktig då det möjliggör för en forskare att vara mer mottaglig för eller uppmärksamma från de av samhället marginaliserade (Robertsson, 2005).

När man analyserar och tolkar narrativt material kan man använda sig av olika begreppspar, exempelvis holistiskt mot kategoriskt och innehåll mot form. (Robertsson, 2005)

Narrativer kan ge divergerande insikter och detta är beroende på i vilket sammanhang de förekommer. För somliga är det den säregna eller unika upplevelsen som ger insikter, medan för andra det mångfacetterade och allmänna som kan ge insikt om förehavanden inom en viss kategori eller kultur (Robertsson, 2005).

5. Metod och metodologiska överväganden

Ansatsen och metodvalet var inte självklart för studien initialt, utan överväganden gjordes mot både en kvantitativ och diskursstudie. Emellertid försvann tidigt den kvantifierbara ansatsen. Ett alternativ till en livsvärldsansatsstudie skulle kunnat vara att göra en Foucault- och sociokulturellt inspirerad diskursstudie, där en fokusintervju skulle utgjort underlaget och där gruppfokusintervjun ett sedermera kunnat ha utgjort ett skriftligt underlag för analys. Bergström & Boréus (2012) skriver att diskursanalysen är studium, där det skrivna språket står i fokus för analys.

Undersökningen skulle också kunnat göras i en mer kvantitativ form, enkätundersökning, med snarlikt syfte, men då skulle den inte kunna göra några anspråk på vidare svar än just de man ställ i själva enkäten. Svårigheten med en sådan studie är att hitta informanter i tillräckligt antal. Vissa etiska tveksamheter och eventuella juridiska betänkligheter uppkommer sannolikt också om man bara skulle vända sig till skolor för att komma åt gamla elevers adresser och också sedermera skicka enkäterna till dessa.

Ett ytterligare alternativ som jag övervägt för studien var en Foucault- och sociokulturellt inspirerad diskursstudie. Andreasson & Asp-Onsjö (2012) menar att med sociokulturellt perspektiv så intresserar man sig angående hur sociala praktiker formas och tar sig i uttryck i praktiken, vid sidan av det nedskrivna språket. Dock ligger tyngdpunkten i diskursstudier på textanalys, vilket gjorde att jag istället valde en narrativ livsvärldsansats.

5.1 Ansats och metodval

Bengtsson (2005) redogör för att en livsvärldsansats innebär forskning med inriktning på studier av världen i full konktion, så som den upplevs av lika fullt konkret existerande människor. Författarna skriver också att narrativa intervjuer koncentrerar sig på de berättelser som informanterna redogör för, på själva intrigen och dess struktur.

Kvale och Brinkmann (2009) uttrycker att strukturen i den kvalitativa forskningsintervjun ungefärligen är densamma som i ett vardagligt samtal, men att den som professionell intervju för med sig en frågeteknik av ett arteget slag. Intervjuerna skall vara halvstrukturerade, där tonvikten skall läggas vid intervjupersonernas upplevelser av frågeställningarna.

Den kvalitativa forskningsintervjun har en unik möjlighet att komma åt att beskriva den levda vardagsvärlden. Livsvärlden är världen som den påträffas och upplevs i vardagen, alltså den primära upplevelsen av världen (Kvale & Brinkmann, 2009).

Med en kvalitativ eller livsvärldsansats som förhärskande teoriansats sågs valet av kvalitativa intervjuer som lämpligt som grund för denna studie.

5.2 Urval

Denna studie hade ursprungligen som målsättning att vara, åtminstone delvis vara en uppföljande studie till en tidigare (Gustafsson, 2001) varför ambitionen var att försöka genomföra studien med samma generations informanter som år 2000.

Jag startade proceduren med att upprätta en telefonlista över de personer som var aktuella för studien. Detta gjordes genom att söka dessa på sökmotorer på internet. Jag fick ihop ett tiotal aktuella namn och började söka uppifrån på listan. Urvalet ur listan var därmed inte specifikt riktat urval, utan det var helt slumpmässigt. Initialt hade jag tänkt mig att intervjua sex personer, men materialet blev så omfattande att fyra personer fick vara tillräcklig. Personerna hade för åtminstone tio år sedan avslutat sin gymnasiesärskoleutbildning och var mellan 32 till 34 år.

Intervjuerna genomfördes i trevligt stämningsslag. I tre av fallen så upplevde jag fullständig sanningsenlig transparens avseende beskrivna erfarenheter mot hur de faktiskt varit. I en av intervjuerna upplevde jag en viss försiktighet avseende hur han/hon beskrev sin livsresa. Sammanfattningsvis verkade informanterna uppleva det som roligt att låta mig ta del av deras livshistoria.

5.3 Genomförande

Kvalitativa intervjuer kan vara av ett mer djupgående slag. Frågeguide utgjorde grundstruktur med färdiga frågeställningar, men jag var också var öppen i möjligheterna för informanterna att fritt berätta vad som kändes angeläget att säga, utifrån sitt egna livsperspektiv. (Se bilaga 2.) Det skulle också ges utrymme för utvecklingar, där intervjupersonernas egna berättelser skulle få komma i förgrunden. Dessa intervjuer spelades in och renskrevs inför analysdelen.

Underlaget för intervjuerna bestod av ett s.k. halvstrukturerat material med övergripande frågeställningar, vilka tangerade syfte och frågeställningar för studien. Intervjuerna ägde rum under ungefär två timmar per informant och platserna för dessa var olika beroende på informantens önskemål och möjligheter.

5.4 Bearbetning och analys

Undersökningen analyserades, utifrån en hermeneutisk tolkning avseende informanternas respektive livsvärld. Jag valde en analysmodell, där jag först sammanfattade informanternas utsagor och sedan gjorde en jämförelse utifrån tre utgångspunkter vilka var; likheter, skillnader och visioner/förutsättningar. Jag valde de hermeneutiska cirklarna som utgångspunkt, där del och helhet respektive förförståelse och förståelse är utgångspunkter (Ödman, 2007).

Studiens kvalitet

En grundorsak till att vända sig till mig ”gamla elever” var att detta skulle kunna leda till ett bättre resultat än att vända mig helt okända. Genom att jag vände mig till elever vilka jag tidigare haft en relation till och vars individuella karaktärer jag tidigare erfarit, tror jag innebär

en relativ garanti för att reliabilitet och validiteten för studien. Ett argument emot detta skulle kunna vara att informanterna skulle vilja vara till lags eller vänliga eller eventuellt återkoppla och känna en viss respekt gentemot mig som gammal lärare.

Kvale och Brinkmann (2009) redogör för begreppet reflexiv objektivitet, vilket författarna beskriver som processen som går ut på att man noga reflekterar över sitt egna bidrag till produktionen av eventuell ny kunskap eller betraktelse. Forskaren bör öppet redovisa och reflektera över eventuella fördomar och förkunskaper som bygger på den förförståelse som forskaren har och sedermera har också presenterar i sin analys. Att öppet redovisa eventuella fördomar, sin eventuella subjektivitet, är detsamma som reflexiv objektivitet. I mitt analysarbete blir det viktigt att öppet redovisa och förklara den förförståelse, erfarenheter och kunskaper som ligger till grund för den struktur och förhållningssätt till de svar och berättelser som informanterna kommer att redovisa.

Reliabilitet handlar om tillförlitlighet i en studie och behandlas ofta i relation till om studien skulle få samma resultat vid en annan tidpunkt, gjord av andra forskare. I studiens metoddel presenteras tillvägagångssättet noggrant, vilket skulle kunna möjliggöra för någon annan forskare att bedöma resultatens trovärdighet och tillförlitlighet. En allt för stark tonvikt på att göra en kvalitativ studie med hög reliabilitet kan menligt påverka kreativiteten och variationsrikedomen, vilket är ”stick i stäv” med forskning av kvalitativ art, så därför så gäller det i så hög grad som möjligt presentera tillvägagångssättet, utan att det motverkar syftet. (a.a.)

Ödman (2007) uttrycker bl.a. när det gäller validitet, så handlar det om att den tillgodoses genom en omsorgsfull dokumentation och argumentation. Ödman (2007) redogör också för olika aspekter gällande tolkning och förståelse. Han tar upp vikten av begriplighet och förståelse där språket utgör den viktigaste parametern. Han menar att det gäller att samtala med ett vardagsspråk som i innehållsmässigt så långt som möjligt är det samma hos såväl intervjuare som informant.

Kvale och Brinkmann (2009) uttrycker också att en studies validitet vilar på forskarens hanverksskicklighet, där denne kontrollerar, ifrågasätter och teoretiskt tolkar resultaten. Forskaren bör ha ett kritiskt förhållningssätt på sin analys, där denne presenterar sitt perspektiv och eventuellt andra möjliga tolkningar på den genomförda studien för att motverka en felaktig tolkning. Han bör, enligt författarna, spela djävulens advokat inför sina egna resultat.

Min studie kommer inte göra anspråk på att kunna dra några generaliserande uppfattningar eller svar, utan kommer bara göra anspråk på att gälla de intervjuades uppfattningar, erfarenheter och upplevelser. Eleverna är selektivt valda genom att studien till viss del utgör en uppföljande studie, men också av det skälet att de är kända av mig sedan tidigare.

5.5 Etik

Jag fick kontakt med de intervjuade tidigare eleverna till mig genom att jag sökte dem på sökmotorer på internet. I två av fallen hittade jag bara adresser, vilket föranledde att jag skickade dem var sitt informationsbrev, där jag summariskt informerade om min studie samt att jag ville komma i kontakt med. Dessa två elever ringde tämligen direkt upp mig och meddelade att de gärna träffades och var villiga att ingå i min studie.

De övriga två ringde jag upp och informerade om min studie. Jag läste upp informationsbrevet, och frågade dem om de var villiga att delta, vilket var fallet. Jag erbjöd även dessa att skicka informationsbrevet per post, men de tyckte det var bättre att gick igenom det på plats innan vi började intervjuerna. Jag accepterade detta och vi startade med att tillsammans läsa informationsbrevet innan själva intervjuerna sedermera tog vid.

Informationsbrevet informerade om syftet med studien och innehöll de frågor vi skulle prata om, liksom att man när som helst har rätt att dra sig ur. Jag frågade informanterna om de gick med på att intervjuerna spelades in, vilket samtliga godkände. Jag var noga med att poängtera att de som personer skulle komma att avidentifieras i själva studien sedermera.

Jag har noggrant följt Vetenskapsrådets (2007) etiska regler angående samtyckes-, nyttjande-, konfidentialitets-, och informationskrav.

6. Resultat och analys

I detta kapitel presenteras inledningsvis informanternas livshistorier separerat från varandra med en analysdel som en avslutning.

6.1 Presentation av informanterna

Informanterna tillhör samma generation särskoleelever. De idag drygt trettioåriga personerna genomförde sin skolgång i relativt stor mellansvenska kommun. Gemensamt är att de gick i grundsärskolan, tidvis också i samma klass under slutet av 90-talet. Samtliga namn som nämns och presenteras avseende dessa intervjuer är fingerade, liksom övriga namn som nämns. Informanterna är inte selektivt utvalda utan helt slumpade utifrån en lista som tog fram för studien.

Intervjuerna blev olika för de olika informanterna, helt i linje med livsvärldsansatsen, där informanternas egna beskrivningar och vinklingar av respektive livshistoria fick leva sitt eget liv. Sedermera för att skapa en struktur av personporträtten har jag sammanfattat under rubrikerna allmänt, skolåren, första tiden efter gymnasiesärskolan, samt nuläge och de senaste åren.

Personporträtten är medvetet är relativt utförligt presenterade för att ge en bred och mångfasetterad bild av respektive informants livsvärld.

6.1.1 Conrad, 34 år

Allmänt

Conrad började i särskolans år 7 hösten 1994. Conrads telefonnummer kunde inte hittas via de olika sökmotorer som Internet erbjuder, men däremot hans adress. Jag skickade ett brev till honom med grundläggande information om studien, samt att jag gärna ville komma i kontakt med honom. Conrad ringer mig omedelbart, berättar han, då han fått brevet och tyckte det var roligt att jag hörde av mig. Svaret på huruvida han ville delta i studien eller inte, var ett självklart ja!

Samtalet blev öppenhjärtligt och Conrad kom att redogöra noggrant för sitt liv, så här långt. Jag har vid två tillfällen kontaktat Conrad för att kompletterande information.

Skolåren

Conrad berättar att han började i särskolan i år 3. Orsaken, berättar han, var att han hade svårt med att få den hjälp som han behövde i en stor klass, så därför ansåg man att särskolan vore ett bättre alternativ. Det bästa var att han fick bra kamrater i särskolan. Nackdelen var att man blev retad, för att man gick i särskolan. ”Man kallade mig CP-barn”. Han uttryckte att han klarade sig rätt så bra, beroende på att han slog dem som retade honom, vilket gjorde att han skapade sig en viss respekt. Han uttryckte att han nog var väldigt jobbig för personalen och inte minst för skolvaktmästaren p.g.a. krossandet av minst ett tiotal fönsterrutor. Conrad kom ihåg dennes namn, vilket gör att jag misstänker att de trots allt hade en relativt bra relation. I mellanstadiet, så berättade Conrad, att han tjatade till sig att få vara med i grundskoleklass ett par timmar, vilket han tyckte fungerade rätt så bra. Då fick man lite fler kompisar, uttryckte han.

Conrad redogör för att han inte mådde särskilt bra överhuvudtaget under sina skolår i den obligatoriska skolan, utan menade på att han hade psykiska problem. Det förstår, han egentligen bättre nu än då vid den tiden. Han menar att han, beroende på sitt mentala tillstånd, många gånger bråkade och var provocerande. ”Jag var rätt tuff under skolåren, ingen satte sig på mig”; uttrycker han. Efter de tre relativt stormiga åren på högstadiet, så började Conrad sedermera gymnasiesärskolan. Han gick ett praktiskt program. Klassföreståndaren och karaktärsämnesläraren, beskriver Conrad, ”blev som en Farsa” för mig. Han hjälpte mig på alla sätt och han kallade mig för CK”. Åren vid tiden för gymnasiet var turbulenta på många sätt, men skolan fungerade utmärkt, redogör Conrad för. ”Det var mina bästa skolår – definitivt”; berättar Conrad. ”Vi hade bra lärare och god kamratskap i klassen och på skolan”.

Hans sociala situation under gymnasietiden uttrycker han var kaotisk, han bodde både hemma hos mamma och hos kompisar. Dessutom flyttade mamma ofta. ”Man ville ju vara ute i svängen på den tiden, nu vill man ju bara vara hemma, konstigt egentligen”, uttrycker Conrad!

Första tiden efter gymnasiesärskolan

Conrad berättade att han redan under gymnasietiden hade börjat missbruka alkohol. ”Det var mycket festande under några år”, sade han. Hade många ”supavänner”, men egentligen inte så mycket riktiga kompisar. ”Jag var inne på den kriminella banan”, men jag hade tur och fick bara villkorliga domar”, berättade han. En dom som Conrad fick innebar att han fick en övervakare, vilket delvis betydde en vändning i livet. Han berättade att denne person hjälpte honom med både bostad och ekonomi.

Skolan hade hjälpt till med både praktikplatser och sommarjobb under gymnasietiden. Efter studenten, berättade Conrad, att han redan på måndagen efter skulle börja som vaktmästare på ett bostadsföretag. ”Det sket sig, jag söp istället”, berättade Conrad. Huruvida han sedermera kom igång, med jobbet den sommaren har Conrad svårt att minnas men troligtvis var det så, berättar han. Samma sommar så blev Conrad allvarligt knivhuggen, vilket gjorde att han blev långvarigt sjukskriven. Han uttrycker själv att det var mycket nära att han miste livet. Förövaren blev sedermera dömd och Conrad fick ett relativt högt skadestånd. ”Dessa pengar fick man ha på fickan, annars hade man inte fått något från soss”, uttrycker han. ”Jag söp upp dessa pengar, var väl onödigt generös mot kompisar”, men så var det på den tiden uttryckte han.

Hur Conrads ekonomi såg ut, tiden efter gymnasiet är lite svår att få grepp om. Han uttrycker att Socialtjänsten hela tiden haft en roll och betydelse, vilket indikerar på att han haft detta stöd gällande boende, mat och kläder. Han berättar att han hela tiden haft aktivitetsersättning. Under en period strax efter gymnasiet, så bodde Conrad på ett kommunalt satellitboende, innan dess berättar han att stod helt utan bostad en period. Där bodde Conrad, enligt egen utsago ca 2 år. ”Det var väl rätt så bra, men det var under den tiden jag söp som mest”. Han berättade också att han då mådde väldigt dåligt psykiskt och att han till sist blev permanent inlagd på Psykiatrisk vård. Efter utskrivning från Psyk, så flyttade han hem till sin mor. De flyttade, emellertid, snart åter, då till skiljda boenden.

Hur alla turer och kontakter med såväl Socialtjänst, Arbetsförmedling, LSS, Försäkringskassa sett ut, var sådant som Conrad inte riktigt hade ordning på. Den som betytt mest för Conny, var en socialsekreterare, som hade/har hjälpt till med det mesta under de senaste tio-femton åren. Denne person tolkade jag har fungerat som spindel i nätet för Conrads vidkommande, med de kontakter som var av betydelse för Conrad. Han nämner denne socialsekreterare vid namn, men också sin LSS handläggare samt den person i kommunen som handlägger kommunala dagliga verksamheter, interna såväl som externa.

Vid 25 års ålder började, emellertid, Conrad få lite ordning och struktur på tillvaron. Då började han jobba på riktigt, enligt hur han själv uttryckte sig. Han gick i stor sett varje dag till jobbet och skötte sig. Han kom att jobba inom intern daglig verksamhet, med olika saker såsom vaktmästeri, hopsättning av detaljer, golfbanearbete och cykelreparationer. Han är idag kvar i samma organisation.

Nuläge och de senaste åren

När jag frågar Conrad hur det är idag, svarar han: ”Bra, djävligt bra!” Vändningen, uttrycker han kom, när han träffade sin tjej för sju år sedan. Egentligen var hon ihop med en kompis till mig, men hon började tycka om mig istället. ”Det var rätt knepigt”, uttrycker Conrad, ”men kärleken är rätt konstig”. Tjejen blev gravid och de flyttade ihop när tjejen var i sjätte månaden. ”Lika bra att flytta ihop, när man skall ha barn ihop, det blir ju enklare då med allting”, uttryckte Conrad. ”Det var egentligen när min dotter föddes som allting vände på riktigt och jag började sköta mig rejält”. Idag har Conrad tre barn tillsammans med samma flickvän. Flickvännen, har inte gått i särskola och hon har heller inga problem med att jag har den bakgrunden, heller. Däremot hennes familj, kanske inte varit helt nöjda med att hon träffat mig”, uttrycker Conrad.

”Min flickvän är mer intresserad av att roa sig än jag”, säger Conrad. ”Jag klarar de mesta gällande barnen själv. När det gäller vardagsbestyr såsom handling, så får vi lite hjälp med det av flickvännens mormor. Hon har ju körkort och bil, så då är det ju lättare”, uttrycker Conrad.

Flickvännen har arbete på en hamburgerkedja, men är för närvarande mammaledig. I våren skulle Conrad vara pappaledig, vilket han såg fram emot.

När det gäller sociala kontakter i övrigt, så betydde i nuläget, flickvännens familj mycket även om att han uttryckte att han inte var helt accepterad, speciellt inte av hennes bror. De hälsar emellertid på hos hennes familj regelbundet, likaledes Conrads mor och bröder. Conrad har fortfarande, berättade han, kvar vänner från sin skoltid som han har regelbunden kontakt med. Han har också kvar några av de vänner som han skaffade sig under sin mer destruktiva period,

den av drickande och kriminalitet. Han berättade att de respekterar hans nya liv och möter honom med respekt för att han lyckats med en ny positivare inriktning.

Något som Conrad är mycket stolt över är att han lyckats gå ner mycket i vikt. Han berättade att han gått ner i vikt från 148 kg till dagens 103 kg. Något som han lyckats med genom att äta mindre och cykla mer. Det lyser av stolthet, över denna prestation. Han berättar dessutom att han inte druckit på mycket länge, vilket han också skiner av stolthet över.

På frågor angående på hur han ser på framtiden, så såg han den ljus. Han skulle kunna tänka sig arbete inom andra områden, framför allt på den öppna arbetsmarknaden, men redogör också lite skepsis gentemot detta. Jag frågade om han inte var intresserad av att studera mer, men det fanns inte i Conrads sinnesvärld.

Conrad hade även funderat på att ta körkort, vilket han faktiskt redan börjat med att försöka ta den gången han fick pengar i skadestånd, men det rann ut i sanden vid det tillfället. Det skulle ge en annan frihet att ha körkort och bil, men det tycktes inte vara något som var riktigt aktuellt i nuläget. Han tyckte att det i nuläget fungerade relativt bra så som det var, men problemet var när man skulle handla eller åka till hennes föräldrar som bodde några mil bort.

Ekonomi

Conrad redogör relativt detaljerat över hur han och hans familjs ekonomi ser ut. Han berättade att han fram till dess att han flyttade ihop med sin flickvän hade haft socialbidrag, vid sidan av sin aktivitetsersättning, men att den togs ifrån honom då de flyttade ihop för sju år sedan. Numera har Conrad varaktig aktivitetsersättning, som han berättade fick då han blev 31 år. Förutom den varaktiga aktivitetsersättningen erhåller han också ett LSS bidrag per dag, han arbetar. Den varaktiga aktivitetsersättningen får man oavsett om man jobbar eller ej, redogör Conrad insiktsfullt om. Förutom detta tillkommer i dagsläget också ett bostadstillägg. Därtill kommer flickvännens lön och barnbidrag.

Han berättar att familjen varje månad har utgifter i storleksordningen 13-14 000 kr och att familjens intäkter räcker till, men att det inte blir mycket över. Flickvännen sköter praktiskt betalning av räkningar genom att fylla i räkningsblankett som de sedermera skickar postledes till banken. Conrad i sin tur går fysiskt till banken och betalar in en summa till hennes bankkonto varje månad.

Conrad menar att de klarar sin ekonomi, men att det inte blir mycket över. Han menar att de har för lite pengar och önskade att de hade en bättre ekonomi. Han uttrycker att han egentligen skulle önska sig ett riktigt jobb, men att han är medveten om tryggheten avseende den inkomsten han har idag. Han uttryckte bl.a. att han trodde det var på det viset att han skulle mista möjligheten att åter igen få möjligheten till varaktig sjukersättning om han istället skulle få ett ”riktigt jobb”. Conrad verkade ha goda insikter avseende sin familjs ekonomiska förutsättningar och möjligheter.

Sammanfattning

Allmänt

Conrad har gjort en livsresa, innehållande mörker och ljus! Resan är ju knappast slut och förhoppningsvis inte halvvägs ännu. Glädjen och stoltheten över att vara pappa till tre barn,

går inte att ta miste på. Han har mer eller mindre förlikat sig med att vara brukare inom omsorgen och känner egentligen inte att han några problem med detta, även om han fortfarande har drömmen om både ett riktigt arbete och körkort.

Han visade imponerande insikter och kunskaper om såväl regler, rättigheter och siffror. Han och hans tjej har hittad en struktur över hur de skall ha ordning på saker och ting, vilket förvisso är nödvändigt i ett hushåll.

Conrad har ju en historia inom socialtjänsten och redovisade öppenhjärtligt sina kontakter och samtal med olika myndigheter. Det förefaller, emellertid, som dessa kontakter i dagsläget ligger på en låg nivå och att Conrad och hans familj klarar sig bra. Visserligen tycks framför allt hans flickväns mormor ha en viktig roll genom att medverka vid såväl resor som vid handling.

En annan kvalité som imponerar är hans retoriska kapacitet. Han har ett relativt målande sätt att beskriva saker och ting på.

Visioner och förutsättningar

Conrad har en lång historik med myndighetskontakter men även perioder av bräcklig psykisk hälsa, vilket är parametrar att beakta då man skall spekulera över hans visioner och förutsättningar för livet i framtiden.

Conrad själv är idag relativt tillfreds med sin situation. Han själv uttryckte på frågan angående hur det är det idag? ”Det är bra, djävligt bra.” Han lever idag tillsammans med sin sambo och tre barn. Han menar att hans liv vände då han fick sitt första barn, vilket innebar att hans liv fick mer mål och mening. Det gjorde också att han mer eller mindre slutade med sitt alkoholmissbruk.

Conrad uttryckte att han inte kände sig tillfreds ekonomiskt, men att han ändå var nöjd över att ekonomin fungerade och att inkomster precis täckte de utgifter de hade. Conrad uttryckte vissa ambitioner om att komma ut den vanliga arbetsmarknaden, men uttryckte ändå att han egentligen hade det ganska bra som det var. Han redogjorde för att det också fanns vissa risker med att lämna verksamheten han befann sig i. ”Man vet vad man har men inte vad man får”, sade han. Nu vet man hur man har det ekonomiskt, menade han, och uttryckte vissa farhågor över att lämna tryggheten med den varaktiga aktivitetsersättning och uttryckte viss osäkerhet över om man faktiskt kan återfå den igen om man istället får jobb på den öppna arbetsmarknaden.

Några studier i framtiden förefaller inte aktuella, men han kände väl till möjligheterna för studier på sårsvux inom ramen för den dagliga verksamheten. Conrad redovisade god kännedom över vilka olika möjligheter som finns till hans förfogande. Han upplevdes lite som en expert avseende vilka kontakter han kunde ta om han ville ha råd av olika slag.

Min analys är att Conrad även fortsättningsvis kommer att arbeta kvar inom daglig verksamhet.

6.1.2 Ronny, 33 år

Allmänt

Första kontakten med Ronny togs genom brev. På nätet fanns inget telefonnummer utan bara hans adress. Jag skickade honom ett brev, med grundläggande information om den kommande studien. Ronny ringde glädjande upp mig och berättar att han gärna deltog i studien och föreslog att jag gjorde ett besök hos honom för intervjun. Ronny tar emot på en parkering. Jag hade samtidigt ett annat ärende i området och frågade om han ville vara min vägvisare. Han uttryckte att det inte var några problem, utan han visade mig vägen. Detta gav oss en bra informell start av vårt samtal.

Intervjun genomfördes sedan hemma hos Ronny. Ronny började tämligen detaljerat och kronologiskt redogöra för sina livserfarenheter från det att han kom till Sverige i de tidiga skolåren.

Han berättar för mig att han i december skall besöka till sitt hemland, för första gången sedan han flyttade till Sverige för nästan 25 år sedan. Han har redan köpt flygbiljett till sig själv och sin mor, berättar han.

Skolåren

Ronny började 1997 i grundsärskoleklass i år 7. Han kom till Sverige 1994 och började då i förberedelseklass, i vilken han gick i nästan två år. Han redogör för att han trivdes bra i sin mellanstadieklass. Däremot då han började högstadiet, började han känna att han hade inlärningsproblem. Problemen accentuerades och han förlikade sig till sist med att börja i sarskolan. Han minns processen och alla möten innan han till sist började.

Sarskolan upplevde han som för enkel under första året i år 7, så han ville sluta, vilket ledde till en process som sedermera ledde till att Ronny åter började i grundskolan i år 8. Efter ett par månader i grundskolans år 8, så aktualiserades grundsarskolan. ”Det blev inte som jag tänkt mig i grundskolan, allt var förändrat”, uttryckte Ronny. Beslutet på ett möte blev att Ronny ånyo började i grundsarskolan. Ronny vande sig i någon mån, med att gå i grundsarskolan. Han uttryckte att han egentligen trivdes bra i skolmiljön, men inte med att gå i grundsarskola. Han beskriver att han sannolikt var svårundervisad i skolan och att han hade det jobbigt psykiskt i tonåren.

Efter år 9 började Ronny på ett yrkesprogram i gymnasiesarskolans regi. Där gick Ronny endast en termin. Därefter flyttade Ronny till en stad i Mellansverige. Orsaken var att han träffat en tjej som var därifrån. Tjejen blev med barn, vilket gjorde att han valde att flytta dit. Tjejen hade också gått i sarskola.

Första tiden efter gymnasiesarskolan

Han valde att inte fortsätta sin gymnasieutbildning efter flytten, utan försörjde sig genom att hade aktivitetsersättning. Han tog jobb som reklamutdelare. Tjejen fick sedermera en dotter. De bodde tillsammans hos tjejens föräldrar. Ronny som då var 20 år, kände sig rastlös och rotlös i de nya förhållandena! Ny familj, ny relation och ett litet barn samt inga gamla vänner på nära håll gjorde att Ronny kände sig obekvämt i den nya situationen. Han fick under den här perioden kontakt med Socialtjänsten, varifrån han fick bidrag, berättar han. Efter ungefär

18 månader så flyttade Ronny åter hem igen. Han bosatte sig åter hos sin mor. Relationen tog också slut, då han flyttade. Detta förlikade sig inte riktigt hans tjej med som också efter en period flyttade ner till Ronnys hemort tillsammans med sin dotter, med ambitionen, enligt Ronny, åter försöka samla den lilla familjen. Ronny valde aldrig att åter flytta ihop med sin gamla fästmö, men den relativa relation de hade tog definitivt slut 2006.

Nuläge och de senaste åren

Direkt efter sin flytt hem, så började Ronny på komvux, men slutade då han fick jobb. Genom kontakter som hans mor hade så fick han arbete på ett Cateringföretag. Genom denna anställning så blev han av med sin aktivitetsersättning. Efter drygt två års anställning där, valde Ronny att sluta. Han berättade att han inte orkade längre. Han uttryckte; ”Jag behövde återställa kroppen”. På frågan vad han gjorde istället svarade han; ”Fick socialbidrag och spelade TV-spel”. ”Jag blev en 24 årig TV-spels expert”, uttrycker han.

Ronny spelade både fotboll och innebandy i FUB:s regi under denna period, men även i ett reguljärt lag. Han berättar också att han under perioden efter det att han slutade på cateringföretaget, fick hjälp och stöd av en person som arbetade på FUB. Denne person hjälpte honom att åter få kontakt med Socialtjänsten och fick sedermera socialbidrag och bostadsbidrag. Han fick också stöd och hjälp till egen lägenhet i nära anslutning till FUB:s lokal i staden.

Socialt var relationen till idrotten mycket viktig för Ronny vid den här tiden. Han spelade en viktig roll i såväl innebandy- som fotbollslag. I fotbollen så blev han uttagen till landslaget för förståndshandikappade, vilket innebar landslagssamlingar och turneringar av olika slag. Han berättade för mig att man under en landslagssamling i Linköping 2007, blev testade avseende sin begåvning. Resultatet utföll för Ronnys del att han fick ett för bra resultat, vilket fick konsekvensen att han inte fick någon licens av INAS.ORG.²

Detta gjorde Ronny väldigt nedstämd och jag märker att han fortfarande sju år senare inte riktigt förlikat sig med att inte få vara med. Ronny undrade om jag skulle kunna hjälpa honom på något sätt att åter kunna bli aktuell för ”Det okända landslaget” som han kallar handikapplandslaget. Han följer deras insatser noga genom gamla kompisar och på internet. Nu senast, berättar han, var de och spelade turnering i Brasilien.

Jag ringde och intervjuade J. Sandberg (personlig kommunikation, 20 oktober 2014), ansvarig för fotboll på Svenska Handikappidrottsförbundet, och hörde mig för angående vilka internationella regler som tillämpas.³ Ronny som på senare tid varit i kontakt med landslagsledarna, tycks ha sagt till honom att han bara behöver skicka in nya handlingar som vidimerar huruvida han har en utvecklingsstörning. Om han skall få till en ny utredning, så lär han bli den som också kommer att få stå för fakturan, vilket sannolikt handlar om ett femsiffrigt belopp. Jag frågade Ronny om han hade någon LSS kontakt idag och svaret på den frågan blev: ”Vad är det?”

---

²INAS är en internationell organisation för personer med utvecklingsstörning, som också är en fullvärdig medlem i den internationella Paraolympiska kommittén.

³Sandberg berättade att det år 2007 gjordes ett test av alla landslagsaktuella spelare av det skälet att regelverket stramats upp, vilket ytterligare nu blivit ännu strängare. Ett sådant generellt testande har inte skett sedan dess, utan bara kommit att gälla nytillkomna. När jag skärskådar reglerna så står bl.a. att man skall ligga under 75 avseende IQ, till skillnad mot 70 som anges som ungefärlig siffra för att bli mottagen i särskola. Orsaken, enligt Jonathan Sandberg, var bl.a. att det fuskats kring detta och att man därför ville skapa internationellt gällande regler för handikappidrotten. Organisationen som styr detta är ovan nämnda INAS.ORG.

År 2007 tog Ronny initiativet att börja på folkhögskola, vem som fick honom på dessa tankar är lite oklart men han hade kontakter med både socialtjänsten och FUB som stöttade honom på olika sätt. Vid den här tiden kände Ronny att han mognat och att han verkligen kände sig redo och mogen för att börja studera igen. Han träffade en ny flickvän under den här perioden. Ronny berättade att han då levde en period på socialbidrag. Han finansierade sina studier genom studielån från CSN. Studierna gick bra för Ronny och han erhöll godkänt resultat för baskursen, d.v.s. det gav honom gymnasiebehörighet. Relationen med den nya flickvännen resulterade sedermera 2009 i en dotter. De beslutade sig för att flytta upp till flickvännens hemstad längs norrlandskusten samma år. Där fortsatte Ronny sina studier, stärkt av framgången på folkhögskolan, medan flickvännen var mammaledig. Studierna mötte på patrull och resulterade i skoltrötthet, vilket innebar att Ronny slutade dessa år 2010. Relationen tog slut år 2011. Socialt så var det tjejen och hennes familj de viktigaste komponenterna, men han spelade också framgångsrikt i ett fotbollslag i division 5, enligt honom själv. Han flyttade ner till sin mor som numera bodde en stad i södra Sverige. Under de två åren i Norrland så hade Ronny också vårdnaden av sitt första barn. 2011 tog ånyo moderna hand om dottern. Efter detta uppbrott med dottern, så har relationen tyvärr vara frostig. Han berättar att det var länge sedan nu de hade någon kontakt och att det smärta honom. Han skulle vilja att det vore bättre; ”det känns inte bra, men det svårt nu då hon bor långt härifrån.”

I sin bostadsort så ordnade hans syster så att han fick börja som ”allt i allo” på den restaurang där hon arbetade. ”Hade tur”, uttrycker han. Idag arbetar han några dagar i veckan, ofta kvällstid. Han tycker att han har hårda arbetstider mellan klagar inte, han menar på att tjänar bra med pengar. Numera är han också medlem i Hotell och restaurangförbundet. Han säger att han trivs bra och kommer mycket bra överens med chefen. Han tycker dock att jobbet är för tufft, man blir så trött. Han har drömmar om att ta körkort och eventuellt kunna blir busschaufför eller något sådant. Svetsare tycker han också skulle kunna vara spännande. Han vet att man kan söka olika utbildningar genom Lernia, det har han undersökt och läst om på internet.

Han har idag ånyo en relation med sin senaste flickvän till Ronnys stora förtjusning. Nu åker han upp till dem nästan varje måndag och hem igen på tisdagen eller onsdagen. Han funderar nu på möjligheten att kunna flytta upp till dem i, men är inte beredd att göra det utan att ha något arbete. Han menar att han blivit förståndigare, så gjorde han inte förr. Då bara flyttade han och det fick ordna sig som det ville.

Ekonomi

Han berättade att han har hyfsad nettolön på, lite olika beroende på hur mycket dricks han erhåller. Han sade själv att han hade rätt mycket pengar över efter det att fasta kostnader dragit. Han beskrev sig själv att vara dålig på att spara. Han betalar sina räkningar via dator eller telefon. Han klarar förövrigt all sin vardagliga administration utan behöva hjälp av någon.

Sammanfattning

Allmänt

Ronny har varit van att klara sig själv och delvis haft lite tur på vägen genom att han träffat godhjärtade människor som hjälp honom. Hans mor som kom till Sverige tillsammans med

sina två barn i mitten av 1990-talet har jobbat med olika saker, men var i nuläget arbetslös. Det har inte funnits någon stadig fadersgestalt under Ronnys uppväxt. Ronnys berättelse präglas av nyckfullhet och av korta perspektiv.

Ronny visade på starka sociala sidor. Han kan föra sig och hans adaptiva förmågor är generellt starka. Detta kriterium är ju numera viktigt, då man gör bedömning huruvida man har en utvecklingsstörning eller inte.

Visioner och förutsättningar

Ronny uppvisade och presenterade under vårt samtal visioner och tankar om framtiden av allehanda slag. Ronnys lite nyckfulla karaktär har gett honom en livsresa med törnar och glädjejämn. Ronny bär idag på visioner om att vidareutbilda sig och inte nöja sig med arbetet han idag har på en restaurang. Han lyckades genom folkhögskolestudier skaffa sig gymnasiebehörighet, men därefter blev sannolikt studierna på gymnasienivå en för stor utmaning. Dessa studier hoppade Ronny av oavslutade. Han förklarade att det blev för svårt, men att han faktiskt nästan klarade matten.

Ronny som genom hjälp av kontakter lyckats ta sig in på den vanliga arbetsmarknaden beskriver sin situation som rätt så slitsam, men att den ekonomiskt är bra. Han beskriver att han får omdömen som omtyckt, skötsam och duktig på arbetet. Han ser emellertid inte sitt arbete som en ändstation på sin yrkesbana, utan har ambitioner om att vidareutbilda sig. De yrken som Ronny funderar över är i dagsläget svetsare eller busschaufför. Han har klart för sig vilka vägar han kan ta för att kunna nå dessa mål och förklarade att han sökt och läst om det på internet. Han menade att man kan lära sig det mesta genom att söka och läsa på internet.

Ronnys situation på det sociala planet är att han idag bor tillsammans med sin mor. Han har flickvän och dotter i en stad ett par timmars bussresa bort. Idag hanterar han denna omständighet med förstånd och är idag inte intresserad av att flytta till dem på vinst och förlust, utan något arbete på orten.

Troligen har Ronny kognitiva förutsättningar att kunna uppnå sina yrkesmål, däremot krävs det sannolikt en del pengar för detta vilket kan bli en försvårande omständighet. Min bedömning är att Ronny hade behövt visst stöd och vägledning för att kunna uppnå sina yrkesmål liksom råd gällande att åter kunna sammanstråla med sin familj.

6.1.3 Lina, 33 år

Allmänt

Linans telefonnummer var enkelt att hitta på internet. Jag ringde upp Lina som var positiv till att delta i en intervju. Vi bestämdes oss för att träffas på en gymnasieskola, en sen vardagseftermiddag.

Hon beskriver att hon känner sig lite ensam och att hon saknar en "kille". Hon berättade att hon hade relation under ett år, men att det tyvärr tog slut. Socialt betyder hennes familj mest för henne och hon besöker dem varje vecka. Vid sidan av en kärna av kamrater så har sociala medier en stor betydelse för henne.

Skolåren

Hon berättade att hon gick sina första skolår på en liten skola utanför stan. Överhuvudtaget tyckte hon att hennes fem första skolår var kämpiga. Hon beskrev att hon var i en stor klass och att hon kände att hon inte riktigt fick den hjälp hon behövde för att klara sina skoluppgifter. Dessutom berättade hon att hon inte hade några riktiga kompisar, utan att det var personalen hon tydde sig till. Hon sade också att hon fick en del extrahjälp men att hon likväl tyckte att skolsituationen var jobbig. När jag frågade på vilket sätt det var jobbigt blev hon få ordig och tyst.

I år 6 började Lina i grundsärskolan. Hon började först med att praktisera, men praktiken övergick rätt snart i att hon började permanent. Hon fick nya kamrater och kände att kunskapskraven blev lättare att nå upp till. Tidigare, berättade hon, behövde hon få hjälp med allt, nu klarade jag det mesta själv. Det var en skön känsla, beskriver hon. "En lättnad", uttrycker hon. I år 7 fick hon sedan en lärare som hon inte alls gillade, vilket gjorde att hon bytte klass. Denna klass, hade vid denna tid, ett relativt hårt klimat men hon kände ändå att hon trivdes under dessa skolår. I klassen fick hon sedermera en god kamrat som började något år senare. Denne kamrat är fortfarande den bästa hon har. De två umgås frekvent och bl.a. spelar de numera badminton tillsammans en gång i veckan. Hon har flera goda vänner kvar idag från tiden i grundsärskolan, men också från gymnasiesärskolan.

På gymnasiesärskolan trivdes Lina bra alla fyra åren. Under ett år så gjorde hon studieuppehåll och flyttade för att bl.a. studera körkortsteori med målet att i framtiden kunna ta körkort. Hon gick ett program på en folkhögskola med trafikriktning. På frågor om hur det var att gå på folkhögskolan, så var hennes svar ganska knapphändiga. Hon kom inte riktigt ihåg hur skolan var organiserad. Hon motiverade sitt dåliga minne, med att det var över tio år sedan. Hon har inga kamrater kvar från detta skolår. Under denna period lyckades hon emellertid att klara av teoridelen avseende körkortet. När hon sedermera flyttade hem och ånyo började på gymnasiesärskolan, så började hon övningsköra på en bilskola i hemkommunen. Bilskölläraren hon hade då, är fortfarande en god vän till Lina och de träffas då och då för en fika. Bilkörningen gick bättre och bättre och så småningom var det dags för uppkörning, berättade Lina. Hon var nervös vid uppkörningstillfällena och lyckades inte på de två första uppkörningsförsöken, men det tredje försöket blev lyckosamt, vilket Lina beskrev var i "greven tid" för teoriprovet hade ett sista utgångsdatum som låg nära i tiden. Lina beskrev att känslan över att ha klarat körkortet balanserat, men med stor stolthet, och att det innebar en stor frihet. Att själv kunna ta sig fram när hon själv önskade var en härlig känsla, beskrev hon.

Första tiden efter gymnasiesärskolan

Redan under sista terminen i skolan så flyttade Lina hemifrån vid 22 års ålder.. Hon flyttade till en relativt central lägenhet i stan. Fastighetsägaren kände familjen redan sedan tidigare. Hon berättade att hon bor i samma lägenhet idag och trivs väldigt bra.

Under sista året på gymnasiet ordnade skolan några praktikplatser men att inga av dessa riktigt passade. Istället lyckades hennes pappa genom en kontakt, som han fått genom sitt arbete, skapa en möjlighet för Lina att få börja jobba på ett mindre textilföretag. Hon minns inte vilken anställningsform hon fick på detta företag. Hennes arbetsuppgifter var blandade och hon var på lagret såväl som på kontoret. Hon berättade vidare att hon tyvärr sedan inte fick fortsätta på textilföretaget. Hon motiverade det med att hon var sist in och därmed var

den första som fick sluta. Hon utvecklade inte detta så mycket angående processen som gjorde att hon fick lämna arbetet, men hon beskrev att hon inte blivit illa behandlad, utan tyckte bara det var tråkigt att hon inte fick fortsätta vid det tillfället.

Efter sortin från textilföretaget, så fick hon ånyo hjälp av sin pappas kontakter, som den här gången ledde fram till en yrkespraktik på ett stort postorderföretag. Redan efter ett par månaders praktik så ledde det fram till en lönebidragsanställning. Där var hennes arbetsuppgifter de första två åren på lagret. Efter det har hon haft kombinerade sysslor, alternerande mellan personalbutiken och försäljningskontoret.

Nuläge och de senaste åren

Idag arbetar Lina fortfarande på det stora postorderföretaget, men hon har sedan några år tillbaka kombinerat arbetet med att studera en dag i veckan på Särvox. Hon har fortfarande en lönebidragsanställning men också förlängd varaktig aktivitetsersättning för tiden då hon studerar. Hon beskriver stor förnöjsamhet över detta upplägg. Hon tar sig till arbetet med egen bil, medan det blir promenad till skolan på onsdagar. Hon läser företrädesvis matematik och engelska, men har också estetiska inslag som bild och musik.

Hon beskriver att hon trivs ”jättebra” på arbetet och att hon är omtyckt. Hon vill ha detta upplägg gällande arbete också framöver och känner att det är en lagom balans. Hon är också tillfreds över sina arbetstider.

Lina berättar också över glädjen över att ha en bra kontaktperson. Den kontaktperson hon har idag har hon haft i fem år och hon är ”jättebra” ansåg Lina. Vi träffas lite då och då och gör roliga saker. ”Nu nyss var vi i Ullared och handlade, annars blir det oftast fik men ibland också bio”, redogjorde Lina.

Något som Lina återkom ofta till under vårt samtal var att hon gått ner i vikt. Detta var något som hon var riktigt stolt över. Hon hade berättade att hon under det senaste året gått ner tio kg, genom att minska matportionerna och genom att röra sig mer. ”Jag trivdes inte med kroppen” berättade hon. ”Rätt enkelt, egentligen” uttryckte hon.

Ekonomi

När det gäller hennes inkomster så har Lina koll på att dessa kommer från lönebidrag, aktivitetsersättning och bostadstillägg. Hon anser att hennes ekonomi är någorlunda. Hon berättade också att hon självständigt betalar sina räkningar genom internet, numera. Tidigare hjälpte alltid hennes mamma till med detta. Hennes mamma och pappa har nu lärt henne detta, berättar hon med viss stolthet, så nu ordnar jag detta själv.

Hennes kontakter med Arbetsförmedling, Försäkringskassan och LSS hjälper hennes föräldrar fortfarande till med. ”Det är så krånglig” uttryckte hon.

När jag frågar henne hur det är att ha en bil med de utgifter det för sig, så hänvisade hon till att det var pappa som skötte ekonomi och skötsel av bilen. I samband med detta berättade hon att hon förra året blivit påkörd, vilken hon beskrev som en rätt pressande situation, men att allt gick bra till sist. Nu hade hon och pappa helt nyligen varit och köpt en ny bil, som hennes pappa betalt men som hon nu månadsvis betalade tillbaka.

När vi samtalade om andra utgifter så uttryckte hon sig som att hon hade relativt bra ordning på sina utgifter men inte ville berätta precis hur hennes ekonomi såg ut.

Sammanfattning

Allmänt

På frågor angående hennes arbetsuppgifter, så svarade hon knapphändigt, och hon föreföll sakna förmågan över att se helhetsbilden. Hon kunde sina arbetsuppgifter, sedan hur dessa hängde ihop i ett större sammanhang, saknade hon förståelsen om.

Gällande hennes ekonomi så uttryckte hon sig lite svävande, vilket gjorde att jag drog slutsatsen att hennes föräldrar har en viss positiv inverkan på hennes ekonomiska status.

Överhuvudtaget så förefaller hennes föräldrar varit mycket nyanserade och noggranna gällande sin dotter, avseende när man skall stödja och när man skall försöka få henne att klara sig på egen hand. Föräldrarnas mått och steg gällande Linas utveckling framstår som som optimala.

Socialt så har Lina det relativt tryggt idag, få men relativt stabila vänner. Hon har dock en relation bakom sig som ”smärtar” henne något fortfarande om varför den tog slut. Hon försöker hitta uppslag till ny relation genom kontaktsidor på internet, men hon uttrycker att hon är försiktig. Vid de tillfällen det lett fram till att de träffas berättar hon att det skett i offentliga miljöer. Vad jag upplever är att hon är en relativ ”skör” person med vissa kognitiva och sociala tillkortakommanden, vilket gör att hon är i behov av visst stöd. Lina beskriver att hon på många sätt är nöjd med hur hennes liv ser ut idag, men att hennes livskvalité är så god beror, enligt min analys, mycket på hennes föräldrars mått och steg gällande hennes utveckling.

Visioner och förutsättningar

Lina är idag nöjd med sin yrkessituation. Hon arbetar fyra dagar och studerar en dag per vecka. Hon uttrycker att hon trivs utmärkt med detta och vill att det även i fortsättningen skall se ut på detta sätt.

Yrkesmässigt beskriver hon att hon behärskar sina arbetsuppgifter, men då jag ställer frågor om hur olika arbetsuppgifter hänger ihop, så redovisar hon tillkortakommanden avseende den övergripande förståelsen för hur olika arbetsuppgifter hänger ihop. Hon beskriver mycket trovärdigt att hon känner en genuin trivsel med sina arbetsuppgifter och arbetskamrater. Lina har idag både aktivitetsersättning och lönebidragsanställning. Aktivitetsersättningen har hon p.g.a. hennes studier och lönebidraget avser hennes anställning. En tillsynes optimal lösning som verkligen visar på ett ypperligt system som gör att man blanda arbete och utbildning.

Linas föräldrar spelar fortfarande en viktig roll i många avseenden. De finns tillhands när hon behöver stöd. De sköter till delar hennes ekonomi och administration, samt vissa kontakter med myndigheter.

Lina fick genom att lyckas ta körkort en mental skjuts framåt i livet. Genom att hon också har bil, så har hon en rörelsefrihet som hon är mycket tillfreds med.

Det som bekymrar Lina i livet idag är att hon inte har någon relation. Annars uttrycker hon att hon har ett par riktigt goda vänner som betyder mycket för henne. Det är glädjande uppenbart att Lina trivs bra med sitt liv idag.

6.1.4 Christer, 32 år

Allmänt

Christer var mycket enkelt att få kontakt med. Han är, visade det sig, mycket aktiv gällande sociala medier. Christer blev mycket glad över att jag hörde av mig och var också positivt inställd på att medverka i en intervju.

Christer bor idag på ett kommunalt satellitboende. Dit flyttade han 2010, innan dessa bodde han hos sina föräldrar. Christer adopterades som ettåring av sina föräldrar.

Skolåren

Christer gick sina första sex skolår på en innerstadsskola i stan. Han uttrycker att han fick vänta tills han blev åtta år innan han fick börja skolan, vilket enligt honom motiverades av att den tänkta läraren vid den tiden inte ville ha någon assistent i sin klass, vilket Christer var i behov av. En elevassistent kom sedan att följa Christer ända upp i år 8 på grundskolan. Christer uttryckte att hans elevassistent kom att spela en mycket viktig roll under dessa skolår, liksom framöver också på ett privat plan. Då Christer i år 8 först började praktisera i grundsärskolan, fanns hans assistent med, men det konstaterades snart att hon inte behövdes. Christer fann sig till rätta och blev trygg relativt omedelbart och personalen på grundsärskolan räckte till för Christer i såväl skol- som rastsituation. Christer beskriver att han inledningsvis i grundsärskolan blev en mer självständig och trygg person, jämfört med tidigare. Han fick kamrater och han kände att studietakten passade bättre än tidigare, då han alltid upplevt och ständigt blivit påmind om att han inte kunde eller lärde sig lika bra som sina klasskamrater. Vi kom att prata om vad han tyckte om att det hette sarskolan och det hade Christer inte några som helst problem med. Han uttryckte; ”Om jag fortsatt i grundskolan, vet jag inte hur det gått. Tror faktiskt inte jag hade hängt med alls.” Christer gick tre år i grundsärskolan och slutade efter sitt tionde skolår.

Efter grundsärskolan blev gymnasiesärskolan i fyra år. Han berättade och de fyra åren bara sprang iväg och att han trivdes väldigt bra. Han gick det Estetiska programmet, som innehöll mycket musik och bild, som alltid haft en stor betydelse för Christer. Christer praktiserade en hel del under slutet av gymnasiesärskolan framför allt på en större livsmedelsaffär.

Efter studenten 2005 valde Christer att börja på folkhögskola. Christer gick en inriktning som vilken delvis hade som målsättning att göra eleverna förberedda för ett eget boende vid sidan om att stärka deras kvalitéer teoretiskt. Efter att ha studerat på folkhögskolan i ett år flyttade Christer hem till föräldrarna i stan igen. Han fick ganska omedelbart sysselsättning på en större livsmedelsaffär och hans ersättning blev försäkringskassans aktivitetsersättning. Han beskrev inte trivsel eller intryck särskilt entusiastiskt avseende denna stora livsmedelsaffär. Han valde i samråd med arbetsförmedlingen och sedermera med hjälp av en kommunal arbetssamordnare sedermera att arbeta på två förskolor under 2007-2008. Därefter provade Christer, under inrådan av arbetssamordnaren, att börja på en relativt stor industri. Där har sedan Christer blivit kvar och berättar att han trivs utomordentligt.

Nuläge och de senaste åren

Nu arbetar Christer alltså sedan sex år på detta relativt stora industriföretag. Christer berättar att kommunen har en relativt stor grupp (ca 40 personer) på detta företag, där de har kommunalt anställda arbetsledare. Christer trivs mycket bra med sina arbetsuppgifter och har bl.a. en samordnande funktion gällande lunchbeställningar och närvarokontroll. De har också möjlighet inom ramen för arbetstiden kunna bada på badhuset, vilket också Christer har administrativt ansvarig för gällande betalning och närvaro.

Christer flyttade 2010 till eget boende, ett satellitboende, en relativt central stadsdel i stan. Han berättar att han stod i kö länge för detta. Relativt snart efter att han flyttat till lägenheten tog han initiativ till att skaffa hund. Hunden är vid sidan av hans två andra viktiga fritidsintressen vilka är nämnda inledningsvis, det som idag upptar det mesta av hans fritid. Hunden sköter han tillsammans med sin pappa. Christer lägger även mycket tid på sin släktforskning. Ledigheter bedrivs fortfarande många gånger ihop med sina föräldrar, detta inkluderar semestrar både vintern och sommaren.

Idag sköter han de flesta sysslor själv, fast han medger att han fortfarande för mycket stöd av sina föräldrar. Ofta handlar han själv, men ibland hjälper mamma och pappa till. Oftast tar han med sig lunchlådor till arbetet, ofta är dess gjorda av mamma medger han. ”Däremot sköter jag tvätt och städning själv, det gör inte ens brorsan”, säger han. Visserligen får jag lite stöd av personalen, när det gäller vissa praktiska saker här hemma. ”De envisas med att jag skall svabba golvet”, säger han!

På frågan om han tänkt skaffa körkort, så blir svaret nej. Han menar att han inte behöver körkort, utan att det går bra att åka kollektivt.

Christer berättade att han idag är öppet homosexuell. Han berättade att det var något som redan 2005 uppdagades för honom, men att han valde att först berätta det för familjen och kamrater efter några år. Han berättade att det var en jobbig process att våga berätta detta för sin familj och släktingar, men att det blev väl mottaget. Han berättade också att han i samband med att blev öppen med detta, också tog kontakt med RFSL. Han fick där en mycket god kontakt med en man som sedermera dog i aids. Han blev 2008 ihop med en man. En relation som sedermera tog slut 2009, vilket gjorde honom ledsen och besviken. De har idag kontakt fortfarande framför allt på nätet. Efter 2009 har han inte haft någon fast relation, men att han är ganska aktiv över internet och att det ibland leder till att han träffar andra män. Han bedriver idag mycket av sin fritid i en grannkommun, där han skaffat sig en del homosexuella vänner, som han umgås med. Han berättade också att han kontakt med en handfull gamla kamrater sedan skoltiden, som han relativt frekvent kommunicerar med på såväl nätet som över telefon. Emellertid, är det oftast över nätet som man kommunicerar, man träffas inte så ofta, berättade Christer.

Jag frågade också om han inte var intresserad av att studera mer, men det var han inte i dagsläget, men han berättade att man ofta frågade honom om han inte skulle vilja detta. Han kände till att han hade möjligheten att studera på arbetstid på särvtux.

Ekonomi

Ekonomi är inget som bekymrar Christer. Det fungerar bra, menar han. Han betalar sina räkningar via internet, något som han berättar att hans mamma lärt honom. Christer berättar

att han har sin inkomst samt LSS-ersättning och bostadstillägg. Han menar dock att han inte har några ekonomiska bekymmer alls och att mamma och pappa är frikostiga.

Han berättade att mamma hjälper till med administration och kontakter av allahanda slag såsom till försäkringskassan och LSS. Han säger samtidigt att han blivit bättre på dessa saker och skulle nog kunna göra mer av detta, men att det är bekvämt att ha mamma som hjälper till. Däremot känner han till de personerna till namnet, om utifall han skulle vilja samtala med någon av dem.

Sammanfattning

Allmänt

Christer känner sig idag bekväm med sitt liv på många plan. Han ger sken av att vara själsligt balanserad och vid god vigör. Han har ju ändå gjort en livsresa, med relativt många svåra inslag.

Han skrev ett kapitel i sin livshistoria då han adopterades, ett då han mottogs i särskolan och ytterligare ett då han erkände både för sig själv och sin omgivning att han var homosexuell.

Jag upplever att Christer idag liksom förr, har stort stöd av sina omsorgstaganden föräldrar. Familjens ekonomiska status gör den ekonomiska situationen bekymmersfri för Christer.

Boendet förefaller vara mycket ändamålsenligt för Christer, då han kan få stöd om han själv så känner. Sannolikt har han personliga kvalitéer för ett eget boende om han så skulle önska. Idag beskriver han personalens funktion, som mer av socialt slag, snarare än att de behövs för matlagning etc. Visserligen så tar han hjälp av dem ibland, vilket förefaller vara mycket av sociala skäl, men det kan vara ett viktigt skäl för Christer.

Visioner och förutsättningar

Christer uttrycker en tillfredsställelse över sin livssituation idag. Han trivs idag mycket bra på den arbetsplats han har sedan rätt många år. Han beskrev det som om han hittat rätt arbetsmässigt, där både arbetsuppgifter och kamrater var bra. Han ser sin framtid på samma arbetsplats och han informerar om att han inte i dagsläget tänker sig att studera vidare. Han känner väl till möjligheterna att kunna studera på särvtux.

Christer arbetar inom kommunal daglig verksamhet på en relativt stor industri. Under arbetsveckan erbjuds de dessutom ett motionsbad per vecka, vilket Christer utnyttjar och dessutom administrerar. Detta berättade han med viss stolthet. Han uttrycker att han idag kände en bra balans mellan arbete och fritid. Trivdes bra kort och gott.

Christer bor idag på ett kommunalt satellitboende, där han får det stöd han behöver. Jag upplever att det mycket handlar om för Christer att känna trygghet, samt att få tillgång till visst socialt samspel. Hans föräldrar finns dessutom kontinuerligt tillhands om det är något Christer behöver. Christer klarar mycket av den personliga administrationen såsom att betala räkningar, men viss administration tillhandahåller hans föräldrar.

Christer som sedan 2008 är öppet homosexuell säger sig sakna en partner, men att det inte är något som han akut eller desperat söker. Däremot så umgås han i dessa kretsar liksom känner

till aktuella internetsidor, för hur kontakter kan sökas. Han uttrycker att han är försiktig och noggrann med dessa kontakter och känner till att det inte är helt riskfritt.

Socialt betyder fortfarande hans familj mest, men han har också en del kamratkontakter. Jag upplever emellertid att dessa kontakter mestadels är av relativt ytlig karaktär och att sociala nätverk på internet har en stor betydelse för Christer.

6.2 Sammanfattning och analys

I detta kapitel sammanfattas och analyseras intervjuerna under rubrikerna likheter och skillnader.

6.2.1 Likheter

Allmänt

Informanterna är i samma ålder och har gemensam erfarenhet av att ha gått i särskola. Alla har idag arbete eller sysselsättning och de uttrycker att deras situation yrkesmässigt är bra eller okey.

Socialt så har åren i särskolan fortfarande stor betydelse och de har samtliga relationer kvar från den tiden. De har samtliga regelbundna kontakter med gamla klasskamrater, såväl genom sociala medier som direkt umgänge.

Informanternas respektive familj har för samtliga en väsentlig betydelse och de har åtminstone veckovisa kontakter med dem.

Skolåren

Alla uttrycker att de har mestadels negativa minnen av grundskolan och att trivseln i särskolan var bättre än den i grundskolan. Sista tiden i grundskolan var omtumlande och svår för dem alla.

De hade samtliga uppfattningen att särskolan sannolikt varit ett bättre skolalternativ, jämfört med att ha gått kvar i grundskolan. Informanterna kände att småskaligheten i särskolan passade dem bra och att undervisningen där kunde anpassas till rätt nivå.

De uttrycker alla dessutom att deras respektive tonårsperioder var relativt omtumlande och svåra på många sätt, vilket också kom att präglade deras respektive skolgång.

Nuläge och de senaste åren

De har alla på något vis upplevt både svårigheter och glädjeämnen, på olika sätt de senaste åren. De beskriver samtliga att de idag är relativt tillfreds med sina respektive livssituationer, vilka förvisso skiljer sig mycket åt. Samtliga präglas av insikten angående vikten av en god hälsa, där motion och bra kost är viktiga komponenter. Detta var något som de nått insikter om på senare tid och bl.a. två av dem hade på senare tid gått ner mycket i vikt.

Ekonomi och arbete

Alla har idag antingen vanligt arbete eller sysselsättning inom ramen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, d.v.s. lönebidragsanställning eller daglig verksamhet.

De redovisar samtliga att inkomster och utgifter går ihop och att pengarna räcker till för den dagliga livsföringen. Samtliga uttryckte att de själva administrerade och betalade sina räkningar och endast behövde visst stöd med vissa administrativa sysslor.

6.2.2 Skillnader

Allmänt

Två av informanterna har barn, medan de två övriga inte har det. En av dem har en kärnfamilj med sambo och tre barn. En annan har två barn på olika håll, med två olika mödrar. De som ej har barn har ej heller några planer på att skaffa detta i nuläget.

En informant bor hemma hos sin mor, visserligen temporärt, efter att tidigare haft eget boende i omgångar, medan övriga har olika former av eget boende. En bor i kommunalt LSS boende, efter tidigare i många år bott kvar hemma hos sina föräldrar. Han redogjorde för att han stod i kö många år innan han hittade ett boende, som han trodde sig kunna trivas i, relativt nära föräldrarna. De två övriga informanterna bor i egna boendeformer, utan stöd.

De uppvisar överhuvudtaget olika behov och förmågor att klara ett eget boende, med de krav som det för mig sig avseende administration och övrigt hushållsarbete. Två av informanterna har haft stort stöd av sina föräldrar medan två haft relativt ringa stöd avseende processen in i vuxenlivet. Detta har sett olika ut beroende på både föräldrarnas förmågor, liksom att informanternas egna förmågor varit något divergerande.

En av informanterna bär på visioner och redogör för planer för framtiden, medan övriga är mer lugnt tillfreds med sina respektive situationer i nuläget.

En av informanterna har under och efter skolan haft bristande mental hälsa i perioder medan de tre andra inte tycks ha haft samma bekymmer.

Skolaren

Informanterna tyckte lite olika om att gå i särskola, två av dem uttryckte på lite olika sätt att det var stigmatiserande att gå i särskola medan två av dem inte kände att det var något speciellt att gå i särskola.

En informant hade initialt så svårt att förlika sig med att gå särskolan och så att denne under en period flyttade tillbaka till grundskolan, men bytte efter en termin på eget initiativ åter till särskolan.

De har olika syn på vilken plattform skoltiden gett för deras respektive vuxenliv. En av informanterna var relativt ambivalent sista tiden i grundsärskolan och i början av gymnasiesärskolan. Denne hoppade sedermera av gymnasiesärskolan och började sedermera på folkhögskola, där denne klarade av att få grundläggande gymnasiekompetens. Han försökte sig sedermera på att läsa på gymnasienivå också på folkhögskola, men dessa studier

avbröts utan några godkända kurser eller ämnen. Informanten uttryckte att nivån blev för svår, men att det var nära att han klarade av matematiken.

Nuläge och de senaste åren

Tre av informanterna har idag löpande kontakter med LSS, medan den fjärde inte ens vet vad LSS är för något. Denne informant har endast haft ringa kontakt med myndigheter, utan istället klarat sig själv, med hjälp av sin familj eller haft stöd av personer inom FUB:s verksamhet.

Tre av informanterna har stadigvarande varit bosatta i samma kommun som under skoltiden, medan den fjärde flyttat runt i landet. En av dem har vissa planer på byte av kommun, medan övriga trivs och avser stanna i nuvarande kommun.

En av informanterna har planer på att vidareutbilda sig i framtiden, medan övriga ej har sådana planer. En informant har dessutom studier på sårsvux en gång i veckan för närvarande och planerar att ha det så under överskådlig tid. Tre av dem har, för övrigt, också tidigare gått på folkhögskola.

En av informanterna har tagit körkort och ytterligare en har långt framskridna planer och möjligheter till detta, vilket rymmer med dennes yrkesambitioner i framtiden. Ytterligare en har vissa planer på detta, medan en informant inte har några sådana planer.

En av informanterna har varit mycket engagerad i FUB:s idrottsverksamhet medan övriga inte har varit detta. De tre som ej engagerat sig där har ej heller haft något genuint idrottsintresse.

Ekonomi och arbete

Tre av informanterna har idag arbete eller sysselsättning inom ramen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, medan en har en normal anställning. Två av informanterna uttrycker tillfredställelse över sin nuvarande situation, medan två funderar över alternativa yrkesmöjligheter.

Informanterna ger uttryck för att de har olika ekonomiska möjligheter, två är relativt nöjda medan två hade önskat sig bättre ekonomiska förutsättningar.

En av informanterna uttrycker att det är svårt att få pengarna att räcka till och hade önskat sig högre inkomst. Denne informant som har sysselsättning inom daglig verksamhet skulle helst vilja få ett vanligt arbete, men uttrycker att han ändå känner sig relativt tillfreds och trygg med den ersättning han erhåller genom sin sysselsättning. ”Man vet vad man har men inte vad man får”; uttrycker denne informant.

7. Diskussion

Detta avsnitt presenteras metoddiskussion, resultatdiskussionen och slutdiskussion. I resultatdiskussionen redovisas resultat i relation till syftet för studien och annan forskning.

7.1 Metoddiskussion

Denna studie har en fenomenologisk ansats, vilket brukligt definieras som kvalitativa studier som bygger på informanternas egna erfarenheter och perspektiv. Studien har inga anspråk på

objektivitet, utan blir en subjektiv bild av de tolkningar jag gjort av de av mig genomförda intervjuerna.

Intervjuerna skall försöka undersöka innehållet i de olika intervjupersonernas respektive livsvärld. Intervjuaren skall sedermera tolka det som på olika sätt uttrycks, såväl reellt som underförstått, måste ha förkunskap samt vara observant på tonfall, ansiktsuttryck och kroppsspråk i övrigt (Kvale & Brinkmann, 2009).

Min tjugo åriga erfarenhet av skolverksamhet i såväl grund-, grundsär- och gymnasiesärskola har givit mig erfarenheter och kunskaper, vilka jag finner adekvata som förkunskaper avseende denna typ av studie. Samtliga informanter kände jag sedan tidigare genom att jag på olika sätt haft dem i undervisning, vilket jag anser gjorde att jag kunde leda våra respektive samtal i en bra anda och på så sätt få en innehållsrik bild av deras respektive livsvärld.

Till stöd vid intervjuerna hade jag en intervjuguide som utgångspunkt och ram. Utifrån den lät jag sedan intervjusamtalen ta vilken riktning som helst, men jag återkom frekvent till intervjuguidens struktur, för att hålla en viss kronologi eller ram.

När jag sedermera under själva tolkningsarbetet tog del av intervjuerna var det lite som att lägga pussel. Om man då inte hade haft vissa föreställningar eller förförståelse om informanterna, hade det sannolikt ej heller varit särskilt lyckosamt med att lyckas lägga respektive livspussel.

Informanternas versioner och beskrivningar har dessutom i flera fall under själva tolknings- och transkriberingsarbetet, ytterligare kontrollerats genom telefonsamtal till informanterna.

I tolkningsarbetet har jag sedermera kognitivt arbetat utifrån den hermeneutiska cirkeln, vilken bygger på förförståelse, del och helhet och objektivitet kontra subjektivitet (Ödman, 2007).

7.2 Resultatdiskussion

Resultatet redovisas genom användande av de kategorier utifrån som beskrivs av Ahlberg (2007), d.v.s. organisations-, grupp- och individnivå. Jag problematiserar både ur ett mer allmänt perspektiv, liksom utifrån informanternas mer individuella livserfarenheter och självständighetsperspektiv.

Samhällsnivå (organisation)

På samhällsnivå finns det ett skyddssystem för personer som erhållit en diagnos utvecklingsstörning eller en autismspektrumdiagnos. De har rätt till LSS insatser, vilket inbegriper sysselsättningsinsatser i samarbete med försäkringskassan och i vissa fall också arbetsförmedlingen.

De personer som erhållit diagnosen utvecklingsstörning har dessutom rätt till särskola och sedermera också särsvux, vilket ger dem rätt till undervisning i en särskild skolform. Kommunerna arbetar med olika insatser gällande personkretsen, där lagstiftningen under LSS ger stöd och hjälp för att komma ut i arbete eller sysselsättning, vilket benämns som daglig verksamhet. Daglig verksamhet organiseras av kommunen i egen verksamhet eller alternativt i extern form ute i näringslivet. Ambitionen är emellertid ofta att individerna skall erhålla en

vanlig anställning, eller en anställning med hjälp av arbetsmarknadspolitiska åtgärder oftast i form av en lönebidragsanställning.

Molin (2008) skriver dessvärre också illavarslande att arbetslivets organisation och omstrukturering nu och i framtiden sannolikt kan komma att påverka personer i marginaliserande positioner i en negativ riktning.

Tideman (2000) menar att det är fundamental grundfråga för en välfärdsstat angående vilka resurser den kan tillhandahålla för att personer med olika förutsättningar skall kunna få så likvärdiga förutsättningar som möjligt för att kunna välja inriktning för sina respektive liv. Ambitionen med generell välfärd, menar Tideman, innebär att samhället skall kunna distribuera kompenserade resurser så att individuella hinder för att leva det liv som individen kan ha rätt att kräva, samt att oförmåga och divergerande förutsättningar så långt som möjligt kan kompenseras. Han menar dessutom att denna samhällssyn kan knytas till den skandinaviska tolkningen av normaliseringsprincipen, vilket innebär att människor med diagnosen utvecklingsstörning ska ges likvärdiga livsvillkor som andras och genom insatser kompenseras för de förutsättningar som ett begåvningshinder skapar.

Tidemans beskrivning ovan leder mig osökt till det begrepp som brukar uttryckas som dilemmaperspektivet. Ahlberg (2007) skriver om detta dilemmaperspektiv, som får olika svar bl.a. beroende på vilken ideologi man föredrar. Hur skall skolan och samhället organiseras för att passa så bra som möjligt, för var och en?

I en informants fall så har arbetsplatsen varit mycket viktig parameter och bidragit till att skapa balans och mening för individen. Jag vet att det arbetas mycket med att hitta arbetsplatser för personer med funktionshinder och att det inte alldeles lätt, men det gäller att idogt fortsätta argumentera för vinsten av att ha en person med funktionshinder i sin organisation. Det handlar ju inte bara om att faktiskt företaget får en billig arbetskraft ibland t.o.m. gratis utan också om att företaget visar upp att man har en värdegrund värd namnet.

Tre av informanterna har liknande erfarenheter av kontakter med myndigheter och av de olika former av samhälleligt stöd som finns att erhålla, d.v.s. de har kontinuerligt haft en LSS kontakt och ibland också även kontakter med andra myndighetspersoner.

Molin (2008) skriver att Tyskland är en föregångare för olika former av lärlingskap och att det där finns en väl institutionaliserad samverkan mellan skola och arbetsliv.

Gruppenivå

På gruppnivå är det inte ovanligt att personer med bakgrund inom särskolan känner sig stigmatiserade, vilket ibland gör att de ibland inte känner sig tillfreds med hur samhället organiserat stödet för personer på framför allt skolnivå, d.v.s. en särskilt skolform. Detta indikerade min förra studie mer än kanske denna, då denna studie med livsvärldsansats inte specifikt frågade efter detta. De personer jag intervjuat angående frågan om trivsel i särskola, då relaterar jag till denna studie och Gustafsson (2001), så redovisar dessa att de haft en god trivsel. Trivsel får man om man blir sedd, lyssnad på och respekterad, vilket sannolikt ges mer utrymme för i skolorganisatoriska sammanhang såsom i särskolan.

Personer med bakgrund i särskolan söker sig ibland till gemensamma mötesplatser såsom FUB:s olika verksamheter. En av informanterna hade haft mycket kontakter med FUB och

den organisationen har onekligen bidragit till positiva livserfarenheter, trots besvikelsen av att ha blivit utesluten ifrån internationella tävlingar.

Denna studie visar på fyra exempel där de sociala kontakter man en gång erhöll under sin tid i särskolan, många gånger också får betydelse längre fram i livet. Gamla klasskamrater från sarskoleperioden spelar även idag en viktig roll för samtliga informanter. De intervjuade ger annars uttryck för att ha ett ganska begränsat kontaktnät och sociala kontakter vid sidan arbetet. De har endast ett relativt begränsat antal riktiga vänner, vid sidan av familjen.

Individnivå

För de intervjuade individerna har livet tagit lite olika vägar. En har och har haft relativt ringa kontakt med myndigheter medan tre av informanterna har och har haft löpande kontakter med olika myndigheter. Informanternas ger samtliga en bild av att vara i behov av samtalsstöd och rådgivning avseende sin livssituation idag och har naturligtvis även historiskt varit i behov av sådant stöd.

Ineland et al.(2009) refererar till Granlund m.fl. (1984) och skriver att personer med diagnosen utvecklingsstörning kan ha en självuppfattning som kan vara påverkad av en den nedsatta kognitiva förmågan, vilket också kan påverka förmågan att kliv ur sig själva och också förhålla sig till sig själva.

På individnivå visar denna studie vikten av att ha rätt stöd runt omkring sig. Ansvarstagande föräldrar utgör en viktig faktor, men också organisationer som exempelvis FUB kan utgöra ett viktigt stöd, vilket var fallet för en informant. För individen är också kontinuitet viktigt, alltså att man etablerar en relativt fast kontakt med någon enskild myndighetsperson, som lär känna personen lite mer på djupet. En informant hade en särskild kontakt som han haft under många år som han kände att han hade ett stort förtroende för. Informanten berättade att denne myndighetsperson hade varit ett verkligt viktigt stöd.

En av informanterna beskrev sin levnadshistoria som ung vuxen som mycket svår. I perioder missbrukade han alkohol och umgicks i kriminella kretsar. Något som han idag är mycket stolt över att ha tagit sig ur. Danielsson och Liljeroth (1996) skriver att utveckling inte är behaglig kurva uppåt, utan att den istället vanligtvis präglas svårigheter, motgångar och kriser. Han uttrycker flera orsaker till att han lyckades komma ifrån sitt destruktiva liv, bl.a. att han hade tur som träffade en kvinna som trodde på honom. Han nämner också upprepat en myndighetsperson vid namn som spelat en stor roll som hjälp och handlett honom på vägen. Informanternas självständighet skiljer sig åt, en informant uttrycker han sig att klarar sig bra själv i alla avseenden. Min bild och informantens bild skiljer sig visserligen lite åt, men visst tycks han klara det mesta själv. Dessutom vill han klara sig själv, men hans livshistoria, underbygger min uppfattning om att han hade och är i behov av någon form av rådgivare. I hans fall så saknades kunskaper om att han eventuellt skulle kunna erhålla LSS stöd, om han ens någonsin känt till detta. Denne informant sticker ut lite från det som brukar benämnas som personkretsen inom särskolan. Han har bl.a. lyckats genom folkskolestudier erhålla grundläggande gymnasiebehörighet, vilket inte är vanligt för elever som gått i särskolan. Förvisso lyckades han inte klara gymnasiet, men han hade sannolikt inte med dagens kriterier blivit mottagen i särskolan.

Två av informanterna har haft ett starkt föräldrastöd, utgjort någon sorts garant för dem att de fått det så bra som det är möjligt. Dessa informanters stöd av sina föräldrar har absolut lett

fram till att de faktiskt på alla plan, materiellt så som emotionellt, har det så bra som de faktiskt har det.

I en informants fall så har denne i det närmast uteslutande fått förlita sig på myndighetspersoners försorg, då inte de funnits några drivande föräldrar runt honom. Denne person presenterade imponerande kunskaper kring vilka rättigheter och möjligheter han har. Å ena sidan är han en person med sysselsättning inom daglig verksamhet men samtidigt också familjeförsörjare och pappa till tre barn. Han hade dessutom detaljerade kunskaper om hur familjens ekonomi såg ut, samt hur inkomster och utgifter administrerades. Han uttryckte att han hade en viktig myndighetskontakt, som han hade haft under en rad av år, som hade hjälpt och stött både honom och hans familj på flera sätt. Han menade att han och hans sambo klarade de dagliga sysslorna själva. Det han uttryckte var svårt var när de skulle storhandla, då de inte har någon bil eller ens körkort någon av dem. Vid handling fick de ibland hjälp av sambons mormor, som har tillgång till bil.

Molin (2008) uttrycker att personer med bakgrund i särskolan kan utveckla olika sätt att hantera de till synes oförenliga identifikationerna där man i ena rollen är omsorgstagare medan i den andra är vanlig vuxen samhällsmedborgare.

7.3 Avslutande reflektioner

Skolans och samhällets ambition med att förbereda personer med funktionshinder för arbetsliv, fritid och hushåll är en komplex uppgift. Denna studie visar att övergången från skolan till arbetslivet kan få lite olika vägar, vilket naturligtvis gäller alla människor.

I tre av fallen så har olika myndighetspersoner alltid funnits till hands för handledning och stöttning, medan det i ett av fallen inte varit på det sättet. I det senare fallet så valde personen att försöka tillskansa sig en utbildning utanför särskoleringen. Han redovisade också i intervjun en ambivalens och i viss mån antikänsla angående sin historia inom särskolan. Likväl ansåg han att miljön och kamrater var bra i särskolan, men att han upplevde det som stigmatiserande och nedvärderande att gå i denna skolform.

Skall man ha en skolform med annat namn för de som behöver extra stöd? En omdiskuterad fråga i Sverige under lång tid, men naturligtvis finns det både för- och nackdelar med detta. En nackdel är den ovan beskrivna, medan en fördel är att det idag finns ett utvecklat skolsystem och samhällstjänster för personer som behöver detta extra stöd.

Då Carlbeckkommittén presenterades för 10 år sedan var en av dess viktigaste slutsatser att samverkan för en ökad inkludering i skolorna måste ske, samt att rätten till grundsärskola och gymnasiesärskola endast borde innefatta elever som tillskrivits en utvecklingsstörning (SOU 2004:98). Denna slutsats grundades åtminstone delvis på grund av ökningen av elever i särskolan sedan kommunaliseringen under 1990-talet. Lagändringen avseende elever med autism, men utan utvecklingsstörning ändrades dock först 2011, vilket innebär att elever med autism, men utan utvecklingsstörning ej längre tillhör målgruppen för grundsärskolan.

I tre av fallen så förefaller det som de av samhället tillhandahållna myndighetspersoner handlett, och stöttat informanterna på ett framgångsrikt sätt. Dessa personer tycks nöjda med det stöd de fått och har rätt till. Den av samhället tillhandahållna ekonomiska ersättningen på daglig verksamhets nivå medger emellertid ingen ”guldkant” på tillvaron, men ger en ekonomisk trygghet som tycks fungera, åtminstone för dessa personer.

En slutsats av studien är det är viktigt med rådgivare och samtalspartner för alla människor, men kanske i synnerhet för personer med någon funktionsnedsättningsdiagnos. Dessa informanter har både erhållit och ej erhållit detta stöd, men de som erhållit stöd har haft god nytta av det.

I slutarbetet av denna studie, då jag eftersökte statistik avseende särskoleelevers förmåga att ta sig in på arbetsmarknaden, påträffade jag en artikel i svt.se som kortfattat beskrev Magnus Tidemans senaste forskning, vilken bl.a. handlar om i vilken utsträckning personer med en bakgrund i särskolan lyckas ta sig in på arbetsmarknaden. I artikeln står det att knappt en fjärdedel får jobb efter gymnasiesärskolan. I artikeln framgår det inte hur Tideman definierat arbete eller arbetsmarknad, men detta blir intressant läsning nästa år då delstudien publiceras i sin helhet (SVT, 2014).

Referenslista

- Ahlberg, A. (2007). Specialpedagogik av igår, idag och i morgon. *Pedagogisk Forskning i Sverige 2007 årg 12 nr 2*, 84–95. issn 1401-6788
- Andreasson, I. & Asp-Onsjö, L. (2012). Talet om pojkar och flickor i behov av särskilt stöd. A. Ahlberg (Red.), *Specialpedagogisk forskning – En mångfasetterad utmaning*. (s.35-57) Lund: Studentlitteratur.
- Berndtsson, I. (2009). Att lära med nedsatt kroppslig funktion. A. Ahlberg (Red.), *Specialpedagogisk forskning – En mångfasetterad utmaning*. (s. 251-274). Lund: Studentlitteratur.
- Bengtsson, J. (2005). En livsvärldsansats för pedagogisk forskning. J. Bengtsson (Red.), *Med livsvärlden som grund. Bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i pedagogisk forskning* (s. 9-58, 2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2005). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Björck-Åkesson, E. (2007). Specialpedagogik – ett kunskapsområde med många dimensioner. C. Nillhom & E. Björck-Åkesson (Red). *Reflektioner kring specialpedagogik sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna* (Vetenskapsrådets rapportserie 5:2007). Stockholm: Vetenskapsrådet
- Booth, T. (1998). The powerty of special education. C. Clark, A. Dyson & A. Millward (Red.). *Theoresing special education*. (s. 79-89). London and New York: Routledge.
- Danielsson, Lennart & Liljeroth, Ingrid (1996). *Vägval och växande, förhållningssätt, kunskap och specialpedagogik*. Stockholm: Liber
- Emanuelsson, I., Persson, B. & Rosenqvist, J. (2001). *Forskning inom det specialpedagogiska området – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket.
- Granlund, M. & Göransson, K. (2011). Utvecklingsstörning. L. Söderman & S. Antonson (Red.), *Nya Omsorgsboken* (s.12-19). Malmö: Liber.
- Gustafsson, M. (2001). *Grundsärskoleelevers upplevelser av sin skoltid* (kandidatsuppsats). Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet. Hämtad hos författaren 2014-11-01 av denna studie.
- Hill, A. & Rabe, T. (1994). *Barns syn på andra barn*. Rapport nr 1994:06. Göteborgs universitet.
- Hjörne, E. & Säljö, R. (2008). *Att plats i en skola för alla – Elevhälsa och förhandling om normalitet i den svenska skolan*. Göteborg: Norstedts akademiska förlag.
- Inas – For Para-athletes with an itellectually disability. (2014). Hämtad 2014-10-27 från <http://www.inas.org/>

Ineland, J., Molin, M. & Sauer, L. (2009). *Utvecklingsstörning, samhälle och välfärd*. Malmö: Gleerup.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Mineur, T., Bergh, S. & Tideman, M. (2009). *Livssituationen för unga vuxna med lindrig utvecklingsstörning – En kunskapsöversikt baserad på skandinavisk forskning 1998-2009*. Fou-rapport 2009-01. Stockholm. Handikapp & Habilitering – Stockholms Läns Landsting.

Molin, M. (2004). *Delaktighet i olika världar – om övergången mellan gymnasiesärskolan och arbetslivet*. Trollhättan: Institutionen för individ och samhälle. Högskolan Väst.

Partanen, P. (2008). *Från Vygotskij till lärande samtal*. Stockholm: Bonnier Utbildnings AB.

Robertson, A. (2005) Narrativanalys. G. Bergström & K. Boréus (Red.), *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.

SFS nr: 2010:800. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Simeonsdotter-Svensson, A. (2009). Lärande i förskoleklassens samling. A. Ahlberg (Red.), *Specialpedagogisk forskning – En mångfasetterad utmaning*. (s. 191-211). Lund: Studentlitteratur.

Skolverket. (2013). *Gymnasiesärskolan*. Stockholm: Fritzes förlag.

Socialstyrelsen. (2013). *Utvärdering av metoder i hälso- och sjukvården – en handbok*.

Hämtad 2014-11-15 från

http://www.sbu.se/upload/ebm/metodbok/SBUsHandbok_Bilaga10.pdf

SOU 2004:98. *För oss tillsammans – om utbildning och utvecklingsstörning*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Svedberg, L. (2012). *Gruppsykologi – Om grupper, organisationer och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.

SVT. (2014). *En fjärdedel får jobb efter sarskola*. Hämtad 2014-12-20 från <http://www.svt.se/nyheter/sverige/en-fjardedel-far-jobb-efter-sarskola>

Tideman, M. (2000). *Normalisering och kategorisering – intervjuer till barn som blivit individuellt integrerade*. Stockholm: Johansson och Skyttmo förlag.

Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Ödman, P-J. (2007). *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Bilagor

Bilaga 1.

Information angående intervjun

Syfte:

Intervjuerna syftar till att försöka skapa en uppfattning om dina livserfarenheter varit från skolgången till idag.

Intervjun kommer att utgöra ett underlag för D-uppsats vid Göteborgs universitet.

Du och dina svar behandlas konfidentiellt, d.v.s. du eller ditt namn kommer hållas hemligt.

Du kan när som helst välja att avbryta ditt deltagande.

Frågeställningar:

Intervjun kommer handla om följande frågor

Hur ser ditt liv ut idag?

Hur beskriver du din skoltid?

Hur upplever du att övergången från skolan till arbetsliv var?

Hur gick processen till eget boende till?

Har skolan haft någon betydelse för hur din fritid ser ut?

Kontaktuppgifter:

Mats Gustafsson

m.gustafsson@mbox302.swipnet.se

0705-536071

Bilaga 2.

Intervjuguide

Hur ser dit liv ut idag?

- Vänner
- Barn
- Arbete
- boende

- familj
- inkomst
- utgifter

Hur beskriver du din skoltid?

- Grund-
- Sär-
- Kamrater
- Sär

- lärdomar
- nöjd/missnöjd
- synpunkter

Hur upplever du att övergången från skolan till arbetsliv var?

- SYV
- Praktik
- Intro

- AF
- Lön
- Valmöjlighet

Hur gick processen till eget boende till?

- Stöd
- Hyra

- Alternativ
- Allt praktiskt

Har skolan haft någon betydelse för hur din fritid ser

- Idrott
- Kamrater

- Lärdomar
- Alternativ

